- Title – शिव पुराण
- Accession No – Title –
- Accession No –
- Folio No/ Pages – 1 – 22
- Lines-
- Size
- Substance Paper –
- Script Devanagari
- Language – संस्कृत
- Period –
- Beginning – ओं श्री गणेशाय नमः श्रीशिवाय
- End – पातकात

- Colophon-
- Illustrations -
- Source -
- Subject - पुराण
- Revisor -
- Author -

1. Remarks- अपूर्ण

M. [signature]

ना
१ मा·
१२ १

ॐश्रीगणेशायनमः ऋषिरुवाच अथराजाभवत्ख्यातःऋषिभिःकृतमंगलः पूजितोनागरैःपूर्वैः
स्वपुरान्निर्गतोबहिः १ दलीपोभूभुजांश्रेष्ठोमृगयारसिकोभृशं कौतूहलसमाविष्टोऽथाविट
मृपसंवृतः २ उपानद्गूढपादश्चनीलोष्णीषीपरिच्छदः बद्धगोधांगुलीत्राणोधनुःपाणिर
शीनृपः ३ बद्धकक्षोऽसितूणश्चतथाभृत्यैश्चपत्तिभिः गह्वरेषुचरम्येषुवनेषूपवनेषुच ४
उल्लंघितमहाश्वोत्तालाश्ववाप्यचास्यविक्रमः मृदाक्रीडितनैसार्द्धंकुंजेषुमृगयन्मृगान् ५ दृ
ष्ट्वान्ताहन्यतामेषमृगोवेगात्पलायते इतिसल्लप्तस्सभृत्येषुस्वयमप्युत्पहन्तिच ६ इतस्ततः
प्रवर्तयितुंक्वचित्पशुपल्वलस्थलीं विद्रावितान्विर्णसंत्रस्तलोकेकिकुलाकुलां ७ हरिणीग न१
णाश्चित्रस्ताधावंतःश्वापदेष्वक्वचित् फेरवफेत्काचतारावरमिवहन्ता ८ खड्गयूथैः
क्वचिल्लुलितंदधानामिववेदिनीं क्वचित्कोटरसंयुक्तोलूकनादनिनादिनीं ९ मृगारिपा
दमुद्राभिःमुद्रितांचक्वचित्क्वचित् शार्दूलनखनिर्भिन्नरुधिरांगारुणांक्वचित् १० पी
वरस्तनभारान्तोंसंस्निग्धामहिषीगणैः स्ववत्सेधाजिरत्वेणीस्तचयंतीमिवक्वचित् ११ शिवः

1

1-22

2

hh

क्वचिद्दृक्षवनच्छायां वनपुष्पसुगंधिनीं क्वचिल्लतागृहद्वारे भृंगघोररणोत्करं १२ स्रवंति निःस्वनानि
र्झरैकनागभीमसहद्विला निलन्नाजुगरैर्भीमां क्वचिन्निर्मेलकसर्पिणीं १३ क्वचिद्दावानलज्वाल
लाशिलाव्याप्तमहीरुहां क्वचिन्निकुंजनिर्गच्छन्नृकव्याघ्रसमाकुलां १४ विमुंचंति न्तुनां सुय
शाखिकेषु क्वचित्क्वचित् पल्ललेषु च विश्रांता धनधौतेवनांतरं १५ एवं खेलति राजेंद्र व्याधवर्गे च व
लपति नत्रकोलाहलैस्तैश्च शारंगो निर्गतो वनात् १६ फाल्गुवेगक्रमाक्रांतः दुर्गमार्गमहीतलं क
दाचिद्गगनात्कुष्ठः कदाचिद्भूमिगोमृगः १७ नयाणलहतालयालिधनविनांपृष्ठगामिना क्वचिद्दृष्टि
पथं याति दर्शनागोचरः क्वचित् १८ वक्रश्रांतो निगंभीरं कंटकीद्रुमसंकुलं प्रविष्टो विषमा
रण्यं राजापि तत्पदानुगः हृष्टहृदंतरं गत्वा देशाद्देशं च निर्जलं मृगादर्शनसंभ्रान्तः शुष्कगलकंदरः २०
नाम्ना नालमृगविचिन्तः श्रांतः पश्चित्सचलध्वनिः ध्वनीतदीर्घमार्गसुलब्धाश्रमधनगैरवौ २१ ददर्शाग्र
तः कासारं स्वर्द्धयंतमपांनिधिं वनपादपलीरस्युसलीर्थसलिले शुभे २२ विशालं विकचांभोजं मधुमत्त
मधुव्रतं पद्मिनीपत्रसंकाशैः छन्नं मरकतैरिव २३ स्वच्छं दर्पणसन्निभं स्वच्छं साधु मनो यथा चलज्जल
चरोद्भिन्नवीचिराजिविराजितं २४ श्वेतगर्हंसगतैः कूजंतं लालानामिवमानसं क्वचित्सैवालदुर्गमं
कूपताम्रवमंदिरं २५ नानाविहंगसर्वान्तर्ध्वामयंतं दिवानिशं द्वात्रारमिवसर्वसैरापन्नाः

त्रिविनाशिनं २६ तर्पयंतं हिमांभोभिः स्वापदान्त्वपितॄनिव हरंतं सर्वसंतापं हिमांशुरिव वह्निजं २७ तं दृष्ट्वा भ्रष्ट
नष्टाग्निः श्वानकोजलदं यथा तत्र पीतजलो राजा कृत्वा मध्याह्निकाः क्रियाः २८ भुक्त्वा खेटकसंपन्नं सहायैः सहितो
नृपः उवास सरसस्तीरे रम्यास्वकथयन् कथाः २९ ततः सरसमेवाण्डं दृत्वा रात्रौ स्थितस्तटे व्याधाः संधानमारोप्य
ररुधुः कुकुभाः पथः ३० एवं व्याधेषु वीरेषु वने विस्तार्य वागुरा निशान्ते निर्गतो यूथाः सूकराणां तटे तटे ३१ चरि
त्वा सरसीकं दान्नुपपातव्याधसंकुले राज्ञा विध्वास्ततः केचित्तु व्याघ्रैश्च वहवो हता ३२ क्षणेनैव वराहास्ते विद्राः ये
तु मर्हीतले तान्हत्वानुमुलं नादं चक्रुर्व्याधास्तु गर्विता ३३ धावंतः प्रमुदा युक्ता मिलिता यत्र भूपतिः तान्नास
यमं टैर्भूपो निस्टतः सरसस्तटान् ३४ स्वपुरं गन्तुकामो सौ दृष्ट्वान्पाप्पार्थितापसं ब्राह्मणं दृष्ट्वाहारीतं वेषा
नं समलिस्थितं ३५ नियमैः दुष्करैस्तैः परिक्षीणकलेवरं अस्थिशेषं महत्तापं विस्फुटत्कर्कशत्वचं ३६
दधानं हारिणं चर्म वसनं मृदुवल्कलं कुशाणेन मंजाप्येन खरोमजटाधरं ३७ तं वनाश्रमिणं दृष्ट्वा मार्गं दत्वा
ससंभ्रमं प्रणम्य शिरसा राजा करपद्मांजलिस्थितः अथ राजा मलंकारैः द्विजो निश्चित्य भूपतिं उवाच श्रेयसो हेतोः परो
पकरणो ह्यया ३९ किमर्थं गम्यते राजन् काले पुण्यतमे शुभे माघमासे विधायैव प्रातः स्नानं सरोवरे ४० प्रत्यु
वाच ततो राजा नाहं जाने द्विजोत्तम माघस्नानफलं कीदृक् तन्मे कथ्य विस्तरात् ४१ इति भूपवचः श्रुत्वा प्राह
वैखानसो मुनिः भगवच्चुंमणीशीघ्रमभ्युदेति तमोहरन्नु ४२ स्नानकालोयमस्माकं न कथा यावसरो नृपः स्ना
त्वा गच्छ वधिष्ठत माप्नुहि स्वकुलं प्रभु ४३ इत्युक्त्वा तापसा मौनि प्रातः स्नानाय निर्गतः प्रत्याहृत्य दिलीपो पि तत्र स्ना
त्वा यथाविधि ४४ पुनः स्वनगरं वीरः प्राप्तो सौ हर्षहृत्तिः श्रुत्वा परे निवेद्याथ वाणप्रस्थकथां नृपः ४५ श्वेतास्वरस्य

माहात्म्यसम्बन्धेनः छत्रचामरैः सालंकारं सवासश्च सपुत्रो मंत्रिभिः सह ४६ जयशब्दानुपूरः श्रुण्वन्नुत्तोमागधवंदिभिः व 5
शिष्ठस्याश्रमं यातः स्थिवाक्यमनुस्मरन् ४७ नत्वा स स्थितं तत्र दिनयाचारपूर्वकं दत्तासनो गृहीतार्घः आशीर्भिः
कृतमंगलः ४८ सानंदं मुनिना पृष्टः कुशलं च पुनः सर्वदा ततः स अब्रवीद्राजा हर्षयन्मुनिमानसं ४९ यच्छैवचान
सेनोक्तं पद्मप्रश्नमधुरया गिरा भगवन्त्वत्प्रसादेन श्रुतो विस्तरतो मया ५० आचारो दंडनीतिश्च राजधर्मा
श्चये परे चतुर्णामपि वर्णानामाश्रमाणां च याक्रिया ५१ ज्ञातानि तत्प्रतिष्ठाश्च विष्णोराराधनं तथा श्रुधु
नाश्रोतुमिच्छामि माघस्नानस्य यत्फलं विधिपूर्व यद्विधानेन तन्मे ब्रूहि मुने वदः ५३ वशिष्ठ उवाच सम्य
ग्पृष्ठं परं श्रेयो लोकद्वयहितावहं निर्मलीकरणं तेन मुनिना वनवासिना ५४ ऋतुभिः कामिनीनां ये प्रत्पा
सन्नमखिंडितं कामयंति मृगाक्षे तेप्रातस्नानं सर्वदा ५५ विनावृद्धिं विनायज्ञं दुष्टापूर्तिं विनापि ये
अदत्वे छंति नाकं ।। वांछंति सकृत स्नानं प्राप्तमाघे बहिर्जले ५६ गोभूमितिलहर्म्याणि स्वर्णधेन्वन्नकानि ये
अदत्वे छंति नाकं ते माघे स्नानं बहिर्जले ५७ त्रिरात्राद्यैव्रतैः कृच्छैः पराकैश्च निजां तनुं अशोष्येच्छंति स्वर्ग
ते तपस्विस्नानं सर्वदा ५८ माघे स्नात्वा च यो मर्त्यो दत्वा धेनुं पयस्विनीं तस्याः पावंति रोमाणि गावांगेच नृपो
त्तमः ५९ तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते माघस्नानं प्रकुर्वाणो यो दद्यात्सगुडं तिलान् ६० पात
कंतस्यप्रदात्स्वविमलोभातियोनरः सर्वेषां धान्यराशीनां तिलापापप्रणाशनं ६१ तस्मान्माघेप्रयत्नेनति

मा.

३ त्वा देयान्तपोत्तम: माघस्नानं प्रकुर्वाणो दद्याद्ब्राह्मणभोजनं ६२ पितॄन्संतर्प्य भुक्त्वा मायाति विष्णोः परं पदं तं
सर्वं त्वं पृथक्त्वेन माघे दानं च दीयते ६३ अदानं न क्षिपेन्माघे सर्वं यान्तु पसत्तम वित्तानुसारं ज्ञात्वा वै माघे दानं
सदा ददेत ६४ माघस्नानं तपः कुर्यादुपानहकमंडलं ददाति ब्राह्मणेभ्यश्च स स्वर्गे मोदते सने ६५ दानं विना 6
क्षिपेन्नैव दानात्सर्वमवाप्यते दानेन प्राप्यते स्वर्गो दानेन प्राप्यते सुखं ६६ दानेन क्षीयते पापं महापातक
जं नृपः अदानेन नृपश्रेष्ठो भाति सूर्यं गगनं यथा ६७ असंतन्याकुलं न दुराचारेण विनाग्रहं नातः परतरं कि
चित्पवित्रं पापनाशनं ६८ ये लोका दानशीलानां ये लोकास्तपिनां कश्च ये लोकातिथिभक्तानां ते लोका मा
घस्नायिनां ६९ देवलोकान्निवर्तन्ते पुन्यैस्त्वपरे नृप। कदाचिन्निवर्तन्ते माघस्नानरताः नराः ७० नातः पर
तरं किंचित्पवित्रं पापनाशनं हरेः पूजां च वैशाखे तपः कार्यं च कार्तिके ७१ तपो पूजा तथा दानं त्रयं माघे विशि
ष्यते तानुवंधो सपर्यामो धराधीशो भवेद्ध्रुवं ७२ कैवल्योन्यादिका बुद्धिजैन्ता नैव भवेत्सुनः यदम्भो वरिवस्या
८२ स्वाविहितादि विलोचनैः ७३ तेश्चतपो दाने माघे माक्षिन्तपोत्तम सकामो वा मत्त्या येव तथा चतद्विनापि
वा ७४ कामश्च त्रिव्रती भूपचतुर्द्वोस्नानजं फलं निराहारादिभिः संस्नामा माघान्द्वादशसंख्यकान् ७५ पुत्रा
न्वै द्वादशादित्यान्लेभे त्रैलोक्यदीपकान् अमगारोहिणी माघे दानशीला प्युरुंधती ७६ सची च नृप
संपन्ना प्रसादेसप्तभौमके कृतसोभाग्यसोपाने सलील स्खलितागजे ७७ द्विपकर्णा मरुद्धातेनृपवत्क्री

शिव.
३

जनाकुले गीतवादित्रनिर्घोषैर्मंगलाचारशोभिते ७८ वेदध्वनिपवित्रे च विहंगैरलंकृते सुरार्चनरते रम्ये सदातिथिनिषे
विते ७९ मुदिता सेवसंतोहपैः स्नानं मकरे रवौ वेदं त्र्यंबकधामाद्ये मुरारिरचितस्तु यैः ८० इष्टवस्तुपरित्यागनियमस्य
चपालनात् धर्ममूलो सदा माघो ऽर्थमूलश्च कीर्तितः ८१ काममूलं फलं वीरनिष्कामो मोक्षदो मोक्षमाप्नुयात् नातः
परं तु मे किंचित्तपो नाम महत्तरं ८२ एतद्वै परं पथ्यं सद्यो दुरितनाशनं विद्याधरायसे हिष्टं भृगुणा मणिदर्शिते ८३ राजा
उवाच ब्रह्मन् कदा भृगुर्विप्रो विजगाद महीधरे कस्मै धर्मोपदेशं तु कथ्यतां मे कुतूहलात् ८४ ऋषिरुवाच द्वा
दशाब्दे पुरा राजन् नवर्षति बलाहके ततो हि ग्रामाः प्रजाः क्षीणाः गताः सर्वा दिशो दश ८५ विलीभूते तदा मध्ये हि
मवद्विंध्ययोर्नृप स्वाहा स्वधा वषट्कारैर्नेत्राध्ययनवर्जिते ८६ सोपप्लवे तदा लोके लुप्तधर्मे च निःप्रभे फलमूलान्न
पानीयस्त्यक्ते वै भुविमंडले ८७ विंध्यपादतले छन्ने स्वके चाश्रमे सह शिष्यैश्च निर्गम्य हिमाद्रिं संगतो भृगुः ८८
तत्र तिष्ठति कैलासगिरेः पश्चिमतो गिरेः मणिकूट इति ख्यातो हेमरत्नशिलोच्चयः ८९ अधोधः स्फटिकैः श्वेतो
मध्ये नीलशिलो गिरिः भित्तिभिः सर्वतः शोभा नीलकंठ इवापरः ९० सर्वनीलशिला कान्त्या शुद्धकांचन
मेखल स्फुरद्विद्युल्लताक्रान्तो जीमूत इव राजते ९१ मूर्ध्नि नीलशिलः शैलः सोधः कांचनमेखलः ना
रायण इवाभाति परिपीतधरांबरः ९२ श्यामेखलं सुनीलाभो मध्ये मध्ये सितोपलः सतारकमिव व्योम मध्ये
शुभे समहीधरः ९३ लब्धात्मतनुभूमिष्ठ ह्रीप्रदिव्यावधीधरः वकुलीप्रकृतचोलो वद्योत इव भाति सः ९४ अ
धित्यकासु संगीतैः किंनरीणां सकांचकैः रम्यापत्रपताकाभिरुत्सवेव सदाचल ९५ हरितोपलवैदूर्यपुष्पर

मा°

४ रागसितास्समिः कुद्रास्सिमंडलैःसोद्रिः ८ कुचोपैरिवावृतः ९ सर्वधातुमयैरदिव्यैर्नानारत्नप्रभोभितः सांद्रि
ज्यालैरिवाच्छैस्सश्रृंगैस्सर्वत्रवेष्टितः १० तस्यमध्यनितंबेषुकंदरासुशिलासुच विद्याधर्यःसुसेवंतेस्वप
तीन्कामविह्वलान् १२ निरुंधतोमरुन्मार्गजितक्रोधाविरागिणः ध्यायंत्यहर्निशंब्रह्मरम्यसानुगुहासुच १३
सावतानूत्रकरास्सिद्धाः अर्धोन्मीलितलोचनाः आराधयंतिभूतेशंकंदरीषुदरीषुच १४ मंदारकुसुमामोदसु
न°भीकृतदिङ्मुखः प्रतनिर्झरणीवारिझंकारमुखरःसदा १५ उन्मत्ताकामवेल्लद्भिश्चनाम्बैःकलभैर्गजैः कस्तूरीमृग
यूथैश्चचौरुचिजमृगैस्तथा १६ नदत्पैरावतैस्स्वैनैःचकोरैःकलकोकिलैः राजहंसैर्मयूरैश्चसदारम्यःसपर्वतः १७
सेव्यमानासदादेवैःगुह्यकैरप्सरोगणैः राजाउवाच वक्राश्चर्यमयःशैलः सर्वसिद्धिसमाश्रयः १८
भगवन्किमुदुच्छ्रायःकिंप्रदायामविस्तरः ऋषिरुवाच षट्त्रिंशयोजनोछ्रायोमस्तकेदशयोजनः १९
आयामविस्तरांभ्यांसमूलेषोडशयोजनः हरिचंदनमंदारचूतराजिलराजितः २० देवदारुसमाकीर्णोद्धार
लार्जुनशोभितः क्रमांगकुलवैगश्चनिकुंजैश्चलनारदैः २१ विराजितोगिरिःश्रेष्ठःसदापुष्पासदाफलः
नंदस्सूपर्वतंरम्यंलदानुभित्तपीडितः २२ मृगुश्चकारतत्रैववसतिंहृष्टमानसः तस्मिन्मनोहरेशैलेत
सदातेषुवनेषुच २३ चिरकालंवसंस्तेपेतपःसचरितंभृगुः एवंतिष्ठतिराजेंद्रद्विजेस्वाश्रमवासिनि
२४ अवतीर्योगतौशैलात्तौविद्याधरदंपती तमागत्यमुनिंनत्वास्थितौनावतिदुःखितौ २५ यथा

८
शिव°

विद्योचनैर्हृष्टामंश्रुत्वावाक्यंद्विजोब्रवीत् वदविद्याधरप्रीत्यायुवांकिमितिदुःखितौ १६ श्रुत्वातदामुनेर्वाक्यंप्राहविद्या
धरोमुनिं श्रूयतांतपसांश्रेष्ठममदुःखस्यकारणं १७ सत्कर्मस्यफलंप्राप्यप्राप्तोस्मित्रिदशालयं लब्ध्वापिदेवतांदेहेसुखंव्या
ममेभवेत् १८ नजानेकर्मणःकस्यविपाकोयमुपास्थितः इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यनलेभेशर्ममेमनः १९ अन्यंचश्रूयतांविप्र
येनमेव्याकुलंमनः जायेयंममकल्याणीमधुवाणीस्वरूपिणी २० नृत्यगीतकलाभिज्ञासर्वसद्गुणशालिनी यः
स्मिन्कालेकुमारीयंतदैवाबलयानया २१ विपंच्यापरिवादिन्यांतंत्रीभिःसप्तभिर्युता वीणावादःसतैस्तु
तोषितोनारदोमुनिः २२ मुग्धाभवेद्विणापल्याश्रुत्यारक्तकंठया विचित्रस्वरनादेनराजराजोपितोषितः २३
अस्याःकौतुकभिन्नायाःवादयंत्याविपंचकं नानावक्रगतिस्थिध्यांनाकृत्वापंचमध्वनि तुतोषभिन्नरोमाथोधुन्वर
मौलिमहेश्वरः त्रिलोकसारगुणग्रामारूपयौवनसंपदः २५ नानयासदृशीस्वर्गेकाचिदस्तिनितंबिनी केयंचंद्र
वीरामाक्वाहंव्याघ्रमुखःपुमान् २६ इतिप्रागस्मरणसंस्मृत्यदह्यामिहृदिसर्वदा इतिविद्याधरेणोक्तंश्रुत्वाचेक्ष्वाकु
नंदनः २७ त्रिकालज्ञोभृगुःप्राहप्रहसन्दिव्यलोचनः भृगुरुवाच शृणुविद्याधरश्रेष्ठविचित्रंकर्मणांफलं २८
प्राप्यप्रज्ञानमुख्यंनिमुख्यंत्वज्ञानचेतसः मक्षिकापदमात्रंतुपिबन्हिविषमंविषं २९ विधिहीनाक्रियाल्पापि
विपाकोदारुणःस्मृतः उपोष्यैकादशींमाघेतैलाभ्यंगस्त्वयाकृतः ३० द्वादश्यांप्राग्भवेदेवतेनव्याघ्रमुखो
भवान् उपोष्यैकादशींपुण्यांपाद्वादश्यांतैलसेवनात् ३१ कुरूपंप्राप्तवान्देहंपुरायेनप्रभावतः इष्टात्मनःकु

मा·
१

कायस्तेन दुःखेन दुरितं ततः ३१ गिरिराजे समागत्य देवतातरतत्तटे स्थित्वा च परमप्रीत्या शुचिस्नानः कुशा
सने ३२ नवनीलघनश्यामं नलिनायतलोचनं शंखचक्रगदापद्मधरं पीतांवरावृतं ३३ कौस्तुभेन
विराजंतं वनमालाधरं हरिं - चिंतयामास हृदये निगृहीताखिलेंद्रियः ३४ मासमात्रं निराहार
तपसोपेमुदारुणं अल्पेन तपसा तुष्टः स्वयं जन्मकृतार्चने ३५ स्मरंतं स्वप्नरूपस्य सदैव प्र
सादास्वयं। माघस्नानेप्रपन्नेतु द्वादश्यां मकरे रवौ ३६ शंखचक्रधरं भिक्षिच्चा शुद्धदीपितं च
क्रवर्तिनं वासुदेवो ददौ तस्मै स्वारूप्यं नृते लचेष्टिते ३७ अतीवसुंदरं रूपं परमाणीयं मनोहरं
पंचसाचक्रमे देवी उर्वशी देवनायका ३८ इति लब्धवरो राजा कृतकृत्यः पुरं गतः अतिक्र
मगतिं ज्ञात्वा किं विद्याधर स्थितोहि ३९ भवान्यदि जिहीर्षुश्चेत् द्वादश्यां स्वकुरूपतां शीघ्र
महेचनादेवपाचीयापवनाशिनी ४० माघमासे कुरु स्नानं मणिकूटनदीजले ४१ सि
सिद्धिसुरेशोस्ति कथयिष्यामि तद्विधिं ४२ तव भाग्यवशान्माद्यो निकटे पंचमेहनि॥ शिव·
५

पौषस्यैकादशी शुक्लां आरभ्यस्थंडिलेशयः ४३ मासमात्रं निराहारस्त्रिकालस्नानमाचरेत् त्रिकालमर्चयेद्वि
ष्णुंस्त्यक्तभोगोजितेंद्रियः ४४ माघस्यैकादशींशुक्लां यावद्विद्याधरोत्तमः ततोनिर्दग्धपापस्त्वंद्वादश्यां
पुण्यवासरे अभिषिच्याधिवेलीयैर्मंत्रपूतैरहंमत्र कामवक्त्रोपमंवक्त्रंकरिष्यामितवानघ ४६ देवतावद
नोभूत्वात्वंविद्याधरसत्तम अनयावरवर्णिन्यासार्द्धंक्रीडयथासुखं ४७ ज्ञातमाघप्रभावस्त्वंमाघस्नानंय
दाकुरु इत्युक्तोमृगुणालस्तैसर्वज्ञेनमहात्मना ४८ विद्याधरोपराजेंद्रपुनर्गीयाउदाहृता माघस्नानेस्वर्ग
प्राप्तामाघस्नानेरघूद्वहः ४९ सर्वव्रताधिकोमाघःसर्वदानफलप्रदः माघोगर्जतिनिर्जज्ञेभ्योमाघोयोगाद्याग
र्जति ५० तीर्थान्यतपसोमाघोभोविद्याधरगर्जति पुष्करेचकुरुक्षेत्रेब्रह्मावर्त्तेपृथूदके अविमुक्तेप्रयागेवागंगा
सागरसंगमे यत्फलंदशभिर्वर्षैःप्राप्यतेनियतेंद्रियैः ५२ तत्फलंप्राप्यतेमाघेअहस्नानात्रसंशयः स्वर्गभो
गेचिरंगोचयेषामनतिवर्त्तते ५३ यत्रक्वापिजलेतैस्तुस्नातव्यंमृगभास्करे आयुरारोग्यसंपत्तिरूपभाग्यगु
णागुणे ५४ येषांमनोरथास्तैस्तुनत्याज्यंमाघमज्जनं येचविभ्येतिनरकाद्येःदरिद्राद्दीनसंततिच ५५ सर्व
यत्नैःप्रयत्नेनमाघेकार्यंतुमज्जनं दारिद्र्यपापदौर्भाग्यपंचप्रक्षालनायच ५६ माघस्नानान्नचान्योर
स्तिउपायोराजसत्तमः श्रद्धाहीनानिकर्माणिसर्वाण्यल्पफलानिच ५७ फलंददातिसंपूर्णंमाघस्नानंयथा
तथा अकामोवासकामोवायत्रक्वापिबहिर्जले ५८ इहामुत्रचदुःखानिमाघस्नायीनविंदति पदद्वयीजपाच

मा
६

वते
दीर्घवर्धनं यथा ५९ पातकं क्षीयते माघे पुण्यराशिस्तु वर्द्धते यथाब्धौ खलु जायंते रत्नानि विविधानि च ६० रत्ना
नां स्तु तथानि जायंते नराणां माघ स्नानतया आयुर्वित्त कलत्राणि संपदो प्रभवंति च ६१ कामधेनुर्यथा कामंचिं
तामणिश्च चिंतितं माघस्नानदत्तानी हन्त हन्त सर्वमनोरथात् ६२ कृते तु तपः परं ज्ञानं त्रेतायां यजनं तथा द्वा
परे च कलौ दानं माघः सर्वयुगे युगे ६३ सर्वेषां सर्ववर्णानां आश्रमाणां च भूपते माघस्नानं तु सर्वेषां धर्मे
राभिः खलु वर्धते ६४ इति वाक्यं भृगोः श्रुत्वा तस्मिन्नेवाश्रमे नृपः सह वै भृगुणा माघे गिरि निर्झर तीरतटे ६५
जयोक्त विधिना स्नानमकरोत् ज्ञायेयास्य ६ भृगोरत्नपुत्रात्सो यसंप्राप्य मनसेप्सितं ६६ देवतावत् नाभृत्वा सम्यदे
महिपर्वते आजगाम भृगुर्विंध्यं तमन्नाश्रमतपवनं ६७ मणिमयगिरिसिंधौ स्नानमात्रे तु माघे मदनवदन रूपस्त
त्र विद्याधरोऽभूत् तपति नियमदेहे विंध्यपादावनीशो भृगुरपि सह शिष्यै राजगामाश्रमे वा ६८ अखिलभुवन
सारं माघमाहात्म्यमेतत् द्विजवर भृगुणोक्तं भूपविद्याधराय विविधफलविचित्रं यः शृणोतीह नित्यं हृचि
रसकलकामानदेव लत्वा प्नुयाद्वै ७१ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे वशिष्ठदिलीपसंवादे नाम प्रथमोऽध्या
यः १ वशिष्ठ उवाच अधुना माघमाहात्म्यं प्रवक्ष्यामि नृपोत्तम पृष्टे ते कार्तवीर्याय दत्तात्रेयो दितं यथा १
दत्तात्रेयं हरिं साक्षाद्वसंतं सह्यपर्वते पप्रच्छ तं द्विजं महाराज माहिष्मतीपतिः सहस्रार्जुन उवाच भगवन्योगि
नां श्रेष्ठ सर्वधर्मा मया श्रुताः माघः स्नानफलं ब्रूहि कृपया मामनुव्रतं २ दत्तात्रेय उवाच श्रूयतां राजसाद्दल
६

एतत्प्रश्नोत्तरंशुभं ब्रह्मणोक्तंपुराद्येनन्दशार्दायमहात्मने ४ तत्सर्वंकथयिष्यामिमाघस्नानफलंमहत् यथा
देवानांयथातीर्थंयथाविधिर्यथाक्रिया ५ अस्मिन्वैभारतेवर्षेकर्मभूमौविशेषतः अमाघस्नायिनांनृणांनिष्फ
लंजन्मकीर्तितं ६ सूर्यंगगनंयद्वद्वंद्रचंद्रमंडलं तद्वन्नभातिसत्कर्म माघस्नानंविनानृपः ७ व्रतैर्दा
नैस्तपोभिश्चनतथाप्रीयतेहरिः माघमज्जनमात्रेणयथाप्रीणातिकेशव नसमंविद्यतेकिंचित्रेतःसौ
रेणानेनमता तद्वत्स्नानेनमाघस्यनसमाकृतयाक्रियाः नेप्रियावामदेवस्यसर्वपापप्रशांतये माघस्
स्नानंप्रकुर्वीतस्वर्गलाभायचात्मनः १० पुष्टिरीनामसंस्नानेनपुत्रिकाद्यजन्मसु जयंतेमरणायैवमाघस्नानादि
वर्जिता ११ किंदत्तेनदेहेनसपुष्टेनबलीयसा अध्रुवेणाप्यशुचिनामाघस्नानविवर्जिते १२ अस्थिस्त
भंस्नायुबद्धंमांसरक्तजलेपितं चर्मावनद्धंदुर्गंधिपूर्णंमूत्रपुरीषयोः १३ राजशोकविपद्व्याप्तंरोगमंदिरमा
तुरं रजस्वलमनित्यंचसर्वदोषसमाश्रयं १४ परोपितापपापार्तिपरद्रोहपरायणं लोलपंपिशुनंक्रूरं
कृतघ्नंदत्तिकंतथा १५ दुःपूरंदुर्धरंदुष्टंदोषत्रयविदूषितं अशुचिस्राविसंछिद्रत्रेछिद्रत्रयविमोहितं
१६ निसर्गतोधर्मरहितंतृष्णापापसमाकुलं कामक्रोधमहालोभनरकाहारसंस्थितं १७ क्रिमिविट्स
भस्मादिपरिणामेपुनांहवि इदृक्शरीरंव्यर्थंमाघस्नानविवर्जितं १८ अवैष्णवोरतोविप्रोहतस्माद्भूमंत्रेकं

मा·
७

अब्रह्मण्यं हतं क्षात्रं अनाचारहतं कुलं १९ संभ्रमहतो धर्मः क्रोधेनैव हतं तपः अदृढं च हतं ज्ञानं प्रमादेन
हतं श्रुतं २० भर्त्तास्वक्ता हता नारी ब्रह्मचारी हतः स्मृतो अदीप्तोऽग्निर्हतो होमो हता भुक्तिरसाक्षिका २१ उपजी
व्या हता कन्या स्वार्थे पाकक्रिया हता शूद्रभिक्षा हतो योगः कृपणस्य हतं धनं २२ अनभ्यासहता विद्या ह
तो राजा विरोधकृत् जीवनार्थं हतं तीर्थं जीविकार्थं हतं व्रतं २३ असत्या च हता वाणी तथा पैशुन्यवादिनी सं
दिग्धो हि हतो मंत्रो व्यग्रचित्तहतो जपः २४ हतमश्रोत्रिये दानं हतो लोके च नास्तिकः अश्रद्धया हतं सर्वं यत्
कृतं पारलौकिकं २५ इहलोके हतो नूनं तादृशादिदृशा यथा तपः मनुष्याणां तथा जन्म माघस्नानविना ह
तं २६ मकरस्थे रवौ माघे न स्नातो भुवि दिते रवौ ब्रह्मघ्नं वा सुरापं वा कं पतंतं च पुनीमहे २ कथं पापात्समुच्य
ते कथं स त्रिदिवं व्रजेत् २७ ब्रह्महा हेमहारी च सुरापो गुरुतल्पगः माघः स्नायी विपापः स्यात् तत्संसर्गेण्तु पं
चमं २८ माघे मासे रटंत्यापः किंचिदभ्युदिते रवौ ब्रह्मघ्नं वा सुरापं वा कं पतंतं च पुनीमहे २९ उपपात
कानि सर्वाणि पातकानि महांति च भस्मीभवंति सर्वाणि माघस्नानाद्धि मानवे ३० कं पतंते सर्वपापानि
माघमाससमागमे नाशकालोपमस्याकं यदि स्नास्यति वा रणि पावका इव दीप्यंते माघस्नानेन रोत्त
मा: विमुक्ताः सर्वपापेभ्यो माघे भवेच्छमा ३२ आर्द्रं शुष्कं लघु स्थूलं वाङ्मनः कर्मभिः कृतं माघस्ना

१४

शिव·
७

यथा

नेदेहत्यापंपावंकामसिधो ३३ प्रमादिकं चयत्पापं ज्ञाताज्ञातं च यत्कृतं स्नानमात्रेण तन्नश्येन्मकरस्थे दिवाकरे ३४
निःपापास्त्रिदिवं यांति पापिष्ठा यांति शुद्धतां संदेहोत्र न कर्तव्यो माघस्नानेन राधिप: ३५ सर्वेधिकारिणो ह्यत्र विष्णु
भक्तौ यथा नृप: सर्वेषां स्वर्गदो माघ: सर्वपापप्रणाशन: ३६ एतदेव परं तत्त्वं एतदेव परं तप: प्रायश्चित्तफलं चै
व माघस्नानं परंतप: ३७ नृणां जन्मांतराभ्यासान्माघस्नाने मतिर्भवेत् अध्यात्मज्ञानकौशल्यं जन्माभ्यासाद्य नृ
था नृप: संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदं पावनं पावनानां च माघस्नानं परंतप: ३९ स्नानं माघेन यो राज
न्सर्वकामफलप्रदं तेकथं भुंजते भोगान् चंद्रसूर्यग्रहोपमान् ४० वशिष्ठ उवाच शृणु राजन्महाश्चर्यं यथा भावं
माघमासजं ऋषिकानाम कल्याणी ब्राह्मणी भृगुवंशिज: ४१ बालवैधव्यदुःखार्ता तीव्रतपस्तेपे सुदुष्करं विंध्य
पादमहाकुत्तौ रेवायाः कपिलसंगमे ४२ नम्रा साध्वी भूत्वा नारायणपरायणा सदाचाररता नित्यं नित्यं त
गविवर्जिता ४३ जितेंद्रिया जितक्रोधा सत्यवागल्पभाषिणी सुशीला दानशीला च देहशोषणशालिनी ४४
पितृदेवद्विजेभ्यश्च हुत्वा दत्वा न्ययानले षष्ठे काले तु सा भुंक्ते उंछवृत्तिसदा नृप: ४५ कृच्छ्राति कृच्छ्र पाराकै:
सप्तकृच्छ्रादिके व्रतै: उन्यान्नयति मासान्सा नान्नमेदा यांश्च शोधति ४६ एवं तपात्तपस्विन्या वल्कलिन्या स्त्र
नेत्रया सा महासत्यशालिन्या धृतिसंतोषयुक्तया ४७ षष्टि माघास्तया स्नाता रेवा कपिलसंगमे तत:
सा तपसा दीर्णा तस्मिन्नतीर्थे मृता नृप: ४८ माघस्नानजपुण्येन तेन सा वैश्रवपुरे उर्वशीप्रमुखायुक्ता चतु

मा:
८

तौर

युगसहस्रकं ४९ सुंदोपसुंदनाशाय पद्मयोन्या पुनः पुनः तिलोत्तमेति नाम्ना सा वल्लोके वनारिता ते
नवपुरपरवेशेराज्ञेपस्यैकयनं ययौ अजोनिजावालरत्नं देवानामपि मोहिं लावण्याद्कादिनी तन्वी साभूदप्सर
सांवरा निपुणस्सर्वविधेस्तकृत्स्नमाश्चर्यकारिणी ५२ तामुपाद्य विधाता वै तुष्टोऽनुज्ञां तदाददौ एसाश्लाघा
हितगच्छत्वं दैत्यनाशाय सत्वरं ५३ ततः सा ब्रह्मणो लोकाद्धीणामाद्यभागिनी गता पुष्करमार्गेशा यत्रतो
देववैरिणो ५४ तत्र स्नात्वा तु रेवायाः पवित्रे निर्मले जले परिधायांबरं रक्तं बंधूककुसुमोपमं ५५
रथहलपिनी चारुहासिजन्नूपुरमेखला लोलमुक्तावलीकंठचलत्कुंडलशोभिता ५६ माधवीकुसुमा
पीडांकं कोलविटपेस्थिता गायन्ती सुस्वरं मानुपीडयन्ती च वल्लकीं ५७ मूर्छयंती स्वरं खड्जे सुस्निग्धं को
मलकलं इत्यं तिलोत्तमा वालाति कृत्स्नपोक कानने ५८ दृष्टा दैत्यप्रभटैरिद्रोः कलेव सुखदा हृदि तां दृ
ष्ट्वा विस्मितैः राजन्स्नानदंसैनिकैर्भृशं ५९ त्वरमाणैस्समेतैस्तैः गत्वा सुंदोपसुंदयोः कथिता संभ्रमेणोर्वेणोयि व x
त्वा पुनः पुनः ६० हेदैत्येंद्रौ न जानीमो देवी वा मानुषीति किं नागांगनायावा यक्षी स्त्री रत्नं सर्वथा हि सा ६१
युवां रत्नभुजौ लोके रत्नं भर्तानुसांगता वर्तते नातिदूरे सा अशोके शोककारिणी ६२ गत्वा तां पश्यतां शीघ्रं
मन्मथस्यापि मोहिनी इति सेनापतीनां च श्रुत्वा वाक्यं मनोहरं ६३ चत्वरं मधुनेत्स्यक्त्वा विहाय जलसेच
नं उन्मत्तस्त्रीसहस्राणि त्यक्त्वा तत्स्थानं त्वरयान्वितौ ६४ शालभारमसीकूरा कालदंडोपमां गदां बिभ्रार शिव.
८

16

भिन्नागृहित्वानुजवेनाति कुत्रंगतौ ६५ यत्रत्वंगारसञ्ज्ञा साहंतत्र चंडी च तौ स्थिता राजन्स्त्वं धुन्तयंतौ वेदैत्य
यो मन्मथानल ६६ स्थितौ न स्थाणुरेजातौ तद्रूपेण विमोहितौ त्वमेवार्यतममेमामेभार्यायस्तु मदेत्त
एण ६७ इत्याशाहेशासर ध्योमातंगाविरतोन्मदौ विशोषमधुनामन्नावूचतुस्थ परस्परं ६८ भ्रातर्वि
सयभार्येयं ममास्तु वरवर्णिनी अन्योन्यं कालनिर्दिष्टौ गदयाजघ्नतुस्ततः ६९ परस्परप्रहारेण गतासुप
तितौ भुवि तौ मृतौ सैन्यके द्वे हाहाकृतः लोकाहलो महान् ७० कालरात्री समाकेयं हा किमेतदुपस्थितं एवं
वदन्त सैन्ये युद्धे तयोर्यद्धे पश्चंदको ७१ पातयित्वा गिरेः शृंगं ककादिनी च तिलोत्तमा प्रस्थिता गगने शीघ्रं
द्योतयंती दिशो दिशः ७२ देवकार्यं च तं कृत्वा सा गता ब्रह्मणः पुरं तेन तुष्टेन देवेन विधिना सानुमोदि
ता ७३ स्थानं स्वर्पर यं दत्तं न च वर्जनमेमया भुक्त्वा भोगाननेकांस्त्वं यावत्त्वं यौवने स्थितः ७४ इत्थं सा
ब्राह्मणी राजन् भूत्वा चाप्सरसां वरा भुंक्ते यापि वरं लोके माघस्नानफलं महत् ७५ तस्मात्सुयत्नतो राज
न् श्रद्दधानैः सदा नरैः स्नातव्यं मकरादित्ये वांछद्भिः परमां गतिं ७६ नानवाप्यो हि तेनास्ति पुरुषस्या
यौ हि कश्चिन्नः सत्कीर्णपातकः कश्चिन्माघे मज्जति यो नरः ७७ तुलयंति न तेनात्र यज्ञाः सर्वे सदक्षिणाः
माघस्नानेन राजेन्द्र तीर्थे चैव विशेषितः ७८ न चान्यत्स्वर्गदं कर्म न चान्यत्पापनाशनं न चान्यत्तोषदं मंत्रे मा
माघस्नानसमं भुवि ७९ अनेक यायिष्यामि इति हासं पुरातनं श्रूयतां राजसत्ताईल कथाश्चर्यमयीशुर

मा·
१९

मा ८० पुराकृतयुगे राजन् नैषधे नगरे वरे आसीद्वैश्यकुबेराभो नाम्ना तो हेमकुंडलः ८१ कुलेनैवासत्कृतो देव र
द्विजसप्तर्षिपूजकः कृषिवाणिज्यकर्त्ता च बहुधा क्रयविक्रयी गोघोटकमहिष्यादिपोषणे तत्परः प
योदधीनि तक्राणि गोमयानि तृणानि च ८३ काष्ठानि फलमूलानि लवणाद्यादि पिप्पली धान्या र
निशकतैलानि वस्त्राणि विविधानि च ८४ धातूनामिक्षुविकाराणि विक्रीणाति स सर्वदा इत्यनेना
नाविधैर्वैश्यउपायैः परमैस्तथा ८५ उपार्ययामास तद्द्रव्यमष्टौ हाटकोटयः एवं महाधनः सोय
उत्पाद्य पलितो भवत् ८६ पश्चाद्विचार्य मनसा क्षणभंगं सर्वमेसारकं सर्वधनस्य षड्भागेन धर्मकार्यं च
कारस ८७ विष्णोरायतनं चक्रे चक्रे गेहं शिवस्य च तडागं खानयामास विपुलं सागरोपमं ८८ वाप्यश्च
पुष्करण्यश्च बहुशस्तेन कारिता वटाश्वत्थकदंबकोलिजंबूनिंबादि काननं ८९ आरोपितं समस्तेन तथा
पुष्पवनं शुभं उदयात्तमितं यावत् अन्नदानं च कारस ९० पुराद्बहिश्चतुर्दिक्षु प्रायश्चक्रे स शोभनाः पु
राणप्रसिद्धानि दानानि भूपते ९१ ददौ तानि स धर्मात्मा नित्यं दानपरस्तथा यावज्जीवकृतं पापं प्राय
श्चित्तं मया करोत् ९२ देवपूजारतो नित्यं नित्यं यातिपूजकः तस्यैतं वर्त्तमानस्य संयातौ द्वौ सुतौ नृप
९३ तौ प्रसिद्धनर्मानौ श्रीकुंडलविकुंडलौ तयोर्मूर्ध्निगृहं न्यस्य काजगाम तपसेवनं ९४ तत्राराध्य परं दे
वं गोविंदं परमं प्रभुं तपः क्लिश्य शरीरोसौ वासुदेवमनाः सदा ९५ प्राप्तवान्वैष्णवं लोकं यत्र गत्वा न शोच
ति अथात्र तत्सुतौ राजन् मदमानसमन्वितौ ९६ तरुणौ रूपसंपन्नौ धनवैराग्यविनौ दुःशीलौ व्यसनो

शिव·
९

[?]४४

ॐ

सक्तौ चर्मकर्मविदूरगौ ९७ ॥ न नाकं गरणं ते मातुर्वधूनां वचनं तथा । उन्मार्गिणौ दुरात्मानौ पितुर्मित्रनि 19
षेधकौ ९८ अधर्मनिरतौ दुष्टौ परदाराभिगामिनौ । गीतवादित्रनिरतौ वीणावेणुविनोदितौ ९९
वरस्त्रीशतसंयुक्तौ गायतौ भुवि चारतौ । चाटुवाचिनरैर्युक्तौ विटगोष्ठीविशारदौ १०० सुवे
षौ चारुवसनौ चारुचंदनभूषितौ सुगंधमालमालाढ्यौ कस्तूरीलक्ष्यलक्षितौ १ नानालंकारशो
भाढ्यौ मौक्तिकोदारहारिणौ ॥ गजवाजिरतौ चैनं क्रीडंतौ इति मत्तकौ ताः २ मधुपानसदासक्तौ
वरस्त्रीरनमोहितौ ॥ नाशयंतौ है ~~ने नीडं नौ अ~~ पितुर्द्रव्यं सहस्रं ददतुर्धनं ३ तस्य तु स्वगृहे रम्ये नित्यं भोजाप
रायणौ अन्यं पितुर्धनं ताभ्यां विनिःयतं समस्तं हृदये ४ वरस्त्रीनटशैलूषमल्लचारणवंदिषु अपात्रेत
दुर्नदत्तं गुंदीवीजमिवोषरे ५ न सत्पात्रेषु तद्दत्तं न च ब्राह्मणमुखे हुतं नार्चितो भक्तनम्रैः हि सुसर्व
पापघ्ननाशनः ६ तयोरेवहितद्रव्यं ऋच्छेरेणात्ययये । ततस्तौ दुःखमापन्नौ कार्पण्यं परमं ग
तौ ७ शोचमानौ तनौ जानौ तत्पीडा दुःख दुःखितौ । तयोस्तु तिष्ठतां गेहे नास्ति यद्भुज्यते तदा । ८

मा
१.

स्वजनैर्बांधवैः सर्वैः सेवकैरुपजीविभिः इत्याभावे परित्यक्तौ निर्द्धमानौ ततः पुरे ९ पश्चाद्बौर्य्यसमा
रब्धं ताभ्यां तु नरकेन्नपा॥ राजतो लोकतो भीतौ स्वपुरान्निर्गतौ तदा १० चक्रतुर्वनवासं तौ सर्वे बांध
मृगपीडिनौ। जघ्नतुस्तत तन्मध्ये तौ हि तैर्बाणैर्विषलिप्तैः ११ नाना पक्षिवराहांश्च हरिणान्लोहितान्स्त
था। शशकान्शल्लकीगोधान्श्वापदांश्च तथा बहून् १२ महाबलौ भिल्लसंगौ आखेटकरतौ
तदा एवं मासमपाहारौ पापाचारौ दुरात्मनौ १३ कदाचिद्धरं प्राप्त एको न्यश्च वनं गतः॥
शार्दूलेन हतो ज्येष्ठः कनिष्ठः सर्पदंशितः १४ एकस्मिन्दिवसे राजन्पापिनाविमौ। धर्म्मराजदुरात्मानौ
वानीतौ तवशासनात्। १६ आज्ञां देहि त्वमस्मै तु प्रसीद करवाम किं। आलोच्य चित्रगुप्तेन तदा दूतान्ज
गौयमः। १७ एकस्तु नीयतां घोरं निरयं तीव्रवेदनं। अपरं प्राप्यतां स्वर्गं यत्र भोगा ह्यनुत्तमाः १८॥
रुतां तावत्तदा पापा दूतैश्चादिष्टकारिभिः निक्षिप्तौ रौरवे घोरे तयोर्ज्येष्ठः नराधिप १९ तेषां
दूतवरः कश्चिद्वाचमधुरं वचः विकुंडलमयाप्सार्धं मे हि स्वर्गं ददामि ते २० भुंक्ष्व भोगांस्त्वदि
व्यांस्त्वमार्जितांस्तेन कर्मणा ततो हृष्टमनाः सोपि दूतं पप्रच्छ तं प्रति २१ संदेहो हृदि कृत्वा तु वि

कश्चिदंगतोऽस्य [illegible] तेनैव [illegible]
गत्वासौ [illegible]
१.

विस्मयंपरमंगतः विचारयन्हृदिस्वर्गंकस्यहेतोःफलंमम २२ विकुंडलउवाच भोदूतत्वरपृच्छामिसंशयंत्वामहंपरम् भ्रा
ताजातौकुलेतुल्यौतुल्यकर्मकृथाकृतं २३ दुर्मृत्युरपितुल्योभूत्तुल्यंहेटोयमलस्तथा कथंसनरकेक्षिप्तःतुल्यकर्माममाग्रजः
२४ ममभ्राविकथंनाकइतिमेहृदिसंशयः देवदूतनपश्यामित्वस्यस्वर्गस्यकारणं देवदूतउवाच मातापितासुतोजायास्वस्रा
भ्राताविकुंडल जन्महेतुरयंसंज्ञापूर्वकर्मोपभुक्तये २६ एकस्मिन्वावृक्षेयद्वत्शकुनानांसमागमः तेषांयोयोहियत्कर्मकुरु
तेपूर्वभावना २७ तस्यतस्यफलंभुंक्ते कर्मणःपुरुषःसदा सत्यंवदामितेप्रीत्यानरैःकर्मशुभाशुभं २८ स्वकृतंभुज्यतेवैश्य
कालेकालेपुनःपुनः एकःकरोतिकर्माणिपरकस्तत्फलमश्नुते २९ अन्योन्यालिप्यतेवैश्यकर्मणान्यस्यकुत्रचित् अपतन्न
रकेपापैस्तवभ्रातासुदारुणे स्वंचधर्मेणधर्मात्मास्वर्गंप्राप्तोसिशाश्वतं विकुंडलउवाच आबाल्यान्ममपापेषुनपुण्येषुरतंमनः
३१ अस्मिञ्जन्मनिभोदूतदुःकृतंहिकृतंमया देवदूतजानामिसुकृतंकर्मचात्मनः ३२ यदिजानासिमत्पुण्यंतन्मांत्वं
कृपयावद देवदूतउवाच शृणुवैश्यप्रवक्ष्यामियत्त्वयापुण्यमार्जितं ३३ जानामितदहंसर्वंनत्वंवेत्सिसुनिश्चितं हरिमि
त्रसुतोविप्रःसुमित्रोवेदपारगः ३४ आसीत्तस्याश्रमःपुण्योयमुनादक्षिणेतटे तेनसार्धंवनेतस्मिन्तवयातंविशांवरः
३५ तत्संगेनत्वयास्नातंमाघमासद्वयंतथा कालिंदीपुण्यपानीयेसर्वपापहरेशुभे तत्तीर्थेलोकविख्यातेनाम्नापा
पप्रनाशने एकेनसर्वपापेभ्योविमुक्तस्त्वंविशांवरः ३७ द्वितीयमाघपुण्येनप्राप्तःस्वर्गस्त्वयानघ त्वत्पुन्यप्रभावेन
मोदस्वसततंदिवि ३८ नरकेतवभ्रातासहनायमशासनं क्षियमानोत्तपत्रेसुभिद्यमानस्तुमुद्गरैः चूर्णमानः
शिलापृष्ठेतप्तांगारेषुभर्जितः वशिष्ठउवाच इतिदूतवचःश्रुत्वाभ्रातृदुःखेनदुःखितः ४० पुलिकांकितसर्वांगोदीनो

21

मा.

११ शौविनयान्वितः उवाचदेवदूतं तं मधुरं निपुणं वचः ४१ विकुंडलउवाच मैत्रेयप्रपद्ये साधो सतां भवति नित्यशः मैत्रीभावं विचि
न्त्याथ मामुपाकर्तुमर्हसि ४२ त्वत्तो हि श्रोतुमिच्छामि सर्वज्ञस्त्वं मतो मम यमलोकं न पश्यंति कर्मणा येन मानवाः ४३ विशुद्धे हृद
ये पुंसां बुद्धिः श्रेयसि जायते यद्यप्येतत्सतां नास्ति मम सेवा न संस्थिते ४४ न पापिनु तव स्नेहः प्रवक्ष्यामि यथामति कर्मणा मनसा
वाचा सर्वावस्थासु सर्वदा परपीडां न कुर्वंति न ते यांति यमालयम् न वेदैर्न च दानैश्च न तपोभिर्न चाध्वरैः ४६ कथंचित्स्वर्गतिं यांति पुरुषाः प्रा
णिहिंसकाः अहिंसा परमो धर्मो अहिंसा परमं तपः अहिंसा परमं दानमित्याहुर्मुनयः सदा मशकान्मत्कुणान्दंशान्यूकादिप्राणिनः
तथा ४८ आत्मोपम्यं नरा दंति मानवा ये दयालवः तप्तांगारमयैः कीलैः मार्गं प्रीतिं न रंगिणी ४९ दुर्मतिं च न पश्यंति कृतांतस्य च
ते नराः भूतानि ये न हिंसंति जलस्थलचराणि च ५० जीवनार्थं हि ते यांति कालसूत्रं च दुर्गतिं स्वमांसभोजनान्नित्यं पूयशोणितफेनया
५१ मज्जंतश्च वसापंके दंष्ट्राकीटैरधोमुखैः परस्परं च खादंतः ध्वांतेऽन्योन्यघातिनः ५२ वसंते कल्पमेकं ते रुदंतो दारुणां रवं
नरकान्निर्गतावेश्यापत्यास्तावराः सुस्थिरं च ते ५३ ततो गच्छंति ते क्रूराः तिर्यक्योनिषु ते खुच पश्चाद्भवंति जात्यंधाः काणाः कुब्जा
श्च पंगवः ५४ दारिद्र्याश्चांगहीनाश्च मानुषाः प्राणिहिंसकाः तस्मादेश्यपरद्रोहं कर्मणा मनसा गिरा ५५ लोकद्वये सुखं
यांति धर्मज्ञानसमाचारात् लोकद्वये न विंदंति सुखानि प्राणिहिंसकाः ये न हिंसंति भूतानि न ते बिभ्यंति कुत्रचित् प्रविशं
ति मयानद्यः समुद्रं मृदु वक्रगाः ५७ सर्वे धर्मा ह्यहिंसायां प्रविशंति यथा हृदे सस्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ५८
अभयं येन भूतेभ्यो दत्तमत्र विशांवर निजान्निश्चयशास्त्रोक्तान्वर्णधर्मान्विमिश्रितान् ५९ पालयंतीह ये वैश्य न
ते यांति यमालयं ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वानप्रस्थोपातिस्तथा ६० स्वधर्मनिरतास्सर्वे नाकपृष्ठे मिनोत्तमाः यथोक्तकारिणः शिव.
पि
११

सर्ववर्णाश्रमसमन्विताः ६१ नराजितेंद्रिया यांति ब्रह्मलोकं तु शाश्वतं इष्टापूर्त्तरता ये च पंचयज्ञरतास्तु ये ६२ दयान्वि
तास्तु ये नित्यं न ते यांति यमालयं येंद्रियार्थे निवृत्ता ये समर्था वेदवादिनः ६३ अग्निपूजारता नित्यं ये विप्राः स्वर्गगामिनः अ
दीनवादिनः शूराः ये च शूराः परैर्हताः ६४ श्राद्धावेषु विपन्ना ये तेषां मार्गो दिवाकरः अनाथस्त्रीद्विजार्थे च शरणागतपा
लने ६५ प्राणांस्त्यजंति ये वै पुण्यनोच्यवंति दिवस्तु ते पंगंधबालवृद्धांश्च रोगिणो यश्च दरिद्रिणः ६६ ये पुष्णंति
नरा वैश्यत्वेनोद्रमंति मदा दिव गौः हस्त्यापंकनिमग्नां रोगमग्नां द्विजं तथा ६७ उद्धरंति नरा ये तु येषां लोकोश्वमेधि
नां गोग्रासं ये प्रयच्छंति शुश्रूषंति च गाः सदा ६८ नरो हंति गवां पृष्ठे तेन नराः स्वर्गवासिनः गर्भमात्रं तु ये चक्रुः य
यत्र गौर्वित्तसीभवेत् ६९ यमलोकं महदूखैव ते यांति स्वर्गिणो नराः वापीकूपतडागानां धर्मस्यांतो न विद्यते ७०
पिबंति स्वेच्छया यत्र जलस्थलचराः सदा यथा यथा च पानीयं पिबंति प्राणिनो भृशं ७१ तथा तथा त्वक्षयः स्वर्गो ध
र्मवृद्धिर्विशांवरः प्राणिनां जीवनं वारि प्राणाः वारिणि संस्थिताः ७२ तत्र यांये प्रयच्छंति ते दीव्यंति सदा दिवि अश्वत्थ
मेकं पिचुमंदमेकं न्यग्रोधमेकं दशचिंचणीश्च कपित्थविल्वामलकात्रपंच पंचाम्रवापी नरकं न पश्येत् वरं भूमिरु
हा पंच न तु कोपरुहा दश वृक्षारोपं न पर्यंत्यपेते पत्रपुष्पफलादिभिः ७५ पुष्पैः पत्रैः फलैर्मूलैः कुर्वंति पितृतर्पणं यत्त
त्करोत्यग्निहोत्रं मुहूर्ते श्रद्धयाग्निषु ७६ यत्करोति घनच्छायापादपः पथिरोपितः पुष्पपत्रफलच्छायामूलवल्कर
लदारुभिः धन्याम हीरुहामेवां विमुक्ता यांति नार्थिनः सदा सत्रीव वृक्षो भंते यशादानं प्रयच्छति ७८ सदा धर्मको

मा
२२ तिष्ठयो रोपयति पादपं तु छायान्फलपुष्पाप्यालं पादपानु पथि रोपिता ७९ छेदयंति नैः सम्मृडाते यांति निरयं चिरं न पश्यंति
मयं वैष्णव तुलसीवनरोपणम् ८० सर्वपापहरं चैव कामदं तुलसीवनं तुलसीकाननं वैश्य गृहे यस्मिंश्चातिष्ठति ८१ नैते
हि= हं तीर्थभूतं तु नो यांति यमकिंकराः तावद्वर्षसहस्राणि यावद्बीजदलानि च ८२ वसंति देवलोकेषु तुलसीं रूपयंति
ये तुलसीगंधमाघ्राय पितरस्तुष्टमानसा ८३ प्रयांति गरुडारूढाः तत्पदं चक्रपाणिनः दर्शनं नर्मदायास्तु गंगास्ना
नं विशांवरः ८४ तुलसीदलसंस्पर्शः सममेतत्त्रयं स्मृतं रोपणात्पालनात्सेकात्स्पर्शनाद्दर्शनान्नराः ८५
तुलसी दहते पापं वाङ्मनाकायसंचितं । पत्रैः पत्रैस्तु सेवाप्ते द्वादशंपा वैष्णवसत्तम । अत्र्यादयोपि कुर्वंति तुलसीवनपूजनं मणिकां
चनपुष्पाणि तथा मौक्तिकयानि तु ८७ तुलसीपत्रदानस्य कलां नार्हंति षोडशीं आम्ररोपसहस्रेण पिप्पलानां
शतानि च ८८ यत्फलं दितदेकेन तुलसीविटपेन तु विष्णुपूजनसंशक्तः तुलसी यस्तु रोपयेत् ८९ यु
गायुतशतं वैष्णव रोपको रमते दिवि तुलसीमंजरीभिर्यः कुर्याद्धरिहरार्चनं ९० न स गर्भगृहं याति मुक्ति
भागी भवेन्नरः पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितानि च ९१ वासुदेवादयो देवाः वसंति तुलसीदले आरोप्य
तुलसी वैष्णव संपूज्य तु दलैर्हरिं ९२ वसंति मोदमानास्ते यत्र देवश्चतुर्भुजः एककालं द्विकालं वा त्रिकालं वापि
ये नराः ९३ समर्चयंति भक्ते शालिग्रामे रेवासमुद्भवे स्फाटिके रत्नलिंगे वा पार्थिवे वा स्वयंभुवि ९४ स्थापिते वा क्व
चिद्वैष्णव देवतीर्थे गिरौ वने नमः शिवाय मंत्रेण कुर्वंति पूजनं यदा ९५ वसंति यमलोकस्य कथमपि न ते नरा शि

शिव.
२२

वपूजाथभावेनाशिवेभक्ताशिवेरता २६ मोदंतेशिवलोकेषुयावदिंद्राश्चतुर्दश: येप्रपूजंतिमहादेवंनतेयांतियमा
लयं २७ शिवार्चनंवरंपुण्यंसर्वपापप्रणाशनं सर्वैश्वर्यप्रदंवैश्यनास्तिकिंचिज्जगत्त्रये २८ शिवभक्तिंप्रकुर्वा
णायेद्विषंतिजनार्दनं तेषांनिरयपातस्तुयावत्कालउदाहृतः २९ द्रव्यमन्नंफलंतोयंशिवस्वंनस्पृशेत्क्वचि
त् निर्माल्यंनैवलंघेतकूपेसर्वंचनिक्षिपेत् १०० मोदिकापादमात्रंयःशिवस्वमुपजीवति महालोभात्सपच्यते
कल्पांतंनरकेनरः १ त्रिलोकास्थेषपापापेषौर्येसन्निशिवालये मोदंतेसहरुद्रेणतेनराःशिवसन्निधौ २
ब्रह्माविष्णुमहादेवप्रासादमहमेवच कृत्वानुसुचिरंवैश्यतत्रलोकेवसंतिते ३ येधर्मसहगोशालापथिविश्रा
ममंदिरं यतीनांशरणंवैश्यदीनानाथकुटीरकं ४ ब्रह्मशालांचविपुलांब्राह्मणस्यतुमंदिरं दत्वायांतिविशांश्रे
ष्ठइंद्रस्यसदनंनराः ५ जीर्णोद्धारेणचैतेषांतत्फलंद्विगुणंभवेत् तद्धनान्यत्रकुर्वीतुसगच्छेन्निरयंमहत् ६ देव
विप्रयतीनांतुमहल्लोभविमोहितः मठाधिपत्यंयःकुर्यात्सर्वधर्मबहिष्कृतः ७ यत्पुण्यंफलंतोयंद्रव्यमन्नंमठस्यतु
योश्नातिसमयेघोरंनरकान्नेकविंशति ८ यमिच्छेन्नरकेन्नेतुंसपुत्रपशुबांधवैः तंदेवाधिपतिंकुर्यान्मठेषुवार
स्मणेषुच ९ अभोज्यमठिनामन्नंभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् स्पृष्ट्वामठिपतिंवैश्यसवासाजलमाविशेत् १० ब्र
ह्माविष्णुमहेशानांपूजार्थंपुष्पवाटिकां आरोपयंतियेधन्याःदेवलोकेवसंतिते ११ येसदापितृदेवांश्च

मा.

२३ प्रीणयंत्यतिथीस्तथा प्रजापत्यं हि मे यांति लोकं सर्वोन्नमोन्नमं १२ मूर्खो वा पंडितो वा पि श्रोत्रियः पतितो पि वा व्र
तुल्यातिथि वैश्वमध्याह्ने यः समागतः पथि श्रांताय विप्राय अन्नस्यैव क्षुधिताय च प्रयच्छंत्यन्नपानीयं ते ना 26
के चिरवासिनः १४ पंथाश्चरं स्वपूर्वाय भोक्तुकामा क्षुधातुरा यच्छंति विमायां तेब्रह्मलोके वसंति ते १५
अतिथिर्निराशस्य न यातिगृहमागतः मध्याह्ने वैश्वमायं च न स याति यमालयं १६ नास्ति वचः श्रुत्वा त्य नास्ति×
क्काशामतिथिर्व्रजेत् आजन्मसंचितं पुण्यं गृह्णाति गृहमेधिनः १७ नास्त्यतिथ्यसमो बंधुर्नास्त्यतिथ्यसमं धं
नं नास्त्यतिथिः समो धर्मो नास्त्यतिथि समोहितः १८ अतिथ्यस्य प्रभावेन नरा वै मुनयस्तथा ब्रह्मलोकं गता
स्ते पिन च्यवंति विशांपते १९ जन्मप्रभृति रत्रस्यापि प्रमादाद्वा कदाचिन भोजयन्त्यतिथिं नूनं नैव पश्यंति सोत्तकं
२० सुदीप्तेषु विमानेषु रमंते दिवि संस्थिताः अन्नदाता प्राणदाता यथा चैव दयान्वितः २१ क्रीडयंति विमाने षु मु
केपीयूषमंत्रिंद यान्ति स्वर्गं च्युते वैश्य उत्तरां अवकुर्हं तथा २२ ततश्च भारते वर्षे राजा भवति धार्मिकः अन्नदो
दीर्घमायुश्च विंदेत् श्रीणसंपदां २३ सर्वेषामेव भूतानां अन्ने प्राणाः प्रतिष्ठिता तेनान्नदो विशांश्रेष्ठ प्राणदा
ता स्मृतो बुधैः २४ प्राहवैवस्वतो देवो राजानं केसरीध्वजं च्यवंतं स्वर्गलोकात्तु कारुण्येन विशांवरः २५ द
दस्वान्नं ददस्वान्नं ददस्वान्नं नराधिप कर्मभूमौ मलोभूयो यदि स्वर्गं त्वमिच्छसि २६ इत्याश्रुतं मया वैश्य मा.
२३

क२

साक्षाचमसुखाद्दपि अन्नदानसमंदानमन्नोनास्तिमयोदितं २७ वैशाखेचनयामाद्यैकार्तिकेचविशेषत द्विजां
श्वभोजयेन्नित्यंमेकंन्यदिवंवशेत्त पानीयंप्रददौग्रीष्मेहेमंतेचनयेधनं अन्नंचसर्वदाद्द्याद्याम्यायातिनयाति
तां २८ ज्ञाताज्ञातेषुपापेषुद्रद्रेषुचमहत्सुच षट्सुषट्सुचमासेषुप्रायश्चित्तंनुयश्चरेत् ३० निकल्मषोनरो
वैश्यस्युकृत्ताननपश्यति प्रायश्चित्तमकृत्वाहनरोभवतिनारकी ३१ प्रायश्चित्तंचरेद्यस्तुवाङ्मनःकायकर्मभिः
२५ सप्राप्नोतिशुभाँल्लोकान्देवगंधर्वशोभितान् ३२ नित्यंजपंतियेवैश्यगायत्रींवेदमातरं अन्येषांवैदिकंजाप्यंनतेर
लिप्यंतिपातकैः वेदाभ्यासरतानित्यंसायंप्रातर्हुताशने येनुकुर्वंतिसदावैश्यतेलभंतेपरांगतिं नित्यंव्रतसमा
चारोनित्यंतीर्थोपसेवकः नित्यंजितेंद्रियःसत्ययमंरौद्रंनपश्यति ३४ परान्नंपरपाकंचनित्यंधर्मरतस्त्यजेत्
सर्वतःप्रतिगृह्णीयान्नभोजनंनसमाचरेत् ३६ नरकंदारुणंकृत्वापरान्नंचपरित्यजेत् योयस्यान्नंसमश्नातिस
तस्याश्नातिकिल्बिषं ३७ यावत्प्रहियात्वनादुःखंनित्यस्नायीनपश्यति नित्यस्नानेपूयंतेह्यपिपापकृतोजनाः २४
प्रातस्नानेहरेद्वैश्यसबाह्याभ्यंतरंमलं प्रातःस्नानेननिःपापोनरोननिरयंव्रजेत् ३९ स्नानंविनातुभुंक्तेयेमला
शीम्ससदानरः अस्नायिनोऽशुचेस्तस्यविमुखाःपितृदेवताः ४० स्नानहीनोनरःपापीस्नानहीनोनरोऽशुचिः अ
स्नायिनोऽशुचेस्तस्यविमुखाःपितृदेवताः ४१ येपुनःश्रोतसिस्नानमाचरंतीहपर्वणी तेनैवदुर्गतिंयातिनया
यंतेकुयोनिषु ४२ दुःस्वप्नंदुर्दृतिंतांचवंध्याभवतिसर्वदाः प्रातःस्नानविशुद्धानांपुरुषाणांविशांवरः ४३

तिलांश्च तिलपत्रं च तिलपात्रं यथाविधि॥ दत्वा प्रेतपतेर्भूमिं न व्रजंति नराः क्वचित् ४४ तिलांश्च कांचनं नागो
दासीश्च भूमिगृहं रथः कन्याश्च कपिला धेनुर्महादानानि वै दश ४५ तिलस्नायी तिलोद्वर्त्ती तिलहोमी च तर्प
णी तिलदाता च भोक्ता च षट्तिला पापनाशनाः वस्त्राणां दशसंख्या च सुवर्णस्य सुवर्णकः पलद्वयं तुरु ४६
कमस्य महादानं प्रकीर्त्तितं ४७ पृथिवी कांचनं गाश्च महादानानि षोडश दत्वा नु न निवर्त्तंते स्वर्गलोका
द्धि कुंडलः ४८ पुण्यासु तिथिषु स्नानं व्यतिपातेषु संक्रमे स्नात्वा दत्वा तु यत्किंचित् नैव मज्जति दुर्गतिं ४९
नैवाक्रमंति दातारो दारुणं रौरवं पथं इह लोके न जायंते कुले धर्मविवर्जिते ५० सत्यवादी सदा मौनी प्रियं
वादी च यो नरः अक्रोधी च क्षमाचारो नास्तिवागनसूयकः ५१ सदा दाक्षिण्यसंपन्नः सदा श्रद्धान्वितः
गोप्ता च परधर्माणां वक्ता परगुणस्य च ५२ परस्वं तृणमात्रं च मनसापि न यो हरेत् न पश्यंति विप्राश्चैषः ५
ते नरकपातनं ५३ परवादी च पापिष्ठः पापेभ्योऽमृते च यः पच्यते नरके तावत् यावदाहूतसंप्लवं ५४ वक्ता
परुषवाक्यानां ज्ञानवान्नरकं गतः संदेहो न विप्राश्चैर्दुष्पुनर्यास्यति दुर्गतिं ५५ न तीर्थे न तपोभिश्च कृत
घ्नस्यास्ति निष्कृतिः सहते यातनां घोरां स नरो नरके चिरं ५६ पृथिव्यां यानि तीर्थानि तेषु मज्जंति ये नराः
जितेंद्रिया जितात्मानस्ते यांति यमालयं ५७ न तीर्थे पातकं कुर्यान् सज्जेत्तीर्थोपजीवनं तीर्थे प्रतिग्रहस्त्या
ज्यः त्याज्यो धर्मस्य विक्रयः ५८ दुर्जरं पातकं तीर्थे दुर्जरादि प्रतिग्रहः तीर्थे हि दुर्जरं सर्वं तत्कर्त्ता नरकं व्रजेत् ५९

सकृद्गंगांभसि स्नात्वा पूतो गांगेन वारिणा नरो न निरयं याति अपि पातकराशिकृत् ६० अन्नदानतपोयज्ञाः पवित्राणीतराणि च गां
गाङ्गेरभिषेकस्य न समाः स्मृताः स्मृते ६१ अन्यतीर्थे तमां गंगां यो ब्रवीति नराधमः स याति रौरवं वैश्य नरकं दारुणां महत्
अयं वा दश दश सर्वं पुराणं इति यो वदेत् पच्यते रौरवे घोरे कुलानामेकविंशति ६२ धर्मद्रव्यो ह्यपां बीजं वैकुंठचरणा
च्युतं ध्रुतं मूर्ध्नि महेशेन यज्ञांगममलं जलं ६३ यत्र सेवन संदेहो निर्गुणं प्रकृतेः परं तेन किं समतां गच्छेदपि
ब्रह्मांडगोचरे ६४ गंगे ति नामग्रहणात् योजनानां शतैरपि नरो न नरकं याति किं तया सदृशं भवेत् ६५
दः नान्येन तत्त्वे सत्या क्रियान रकदायिनी गंगांभसि प्रयत्नेन स्नातव्यं तेन मानवैः ६६ प्रतिग्रहनिवृत्तो यः
प्रतिग्रहक्षमोपि सन् स विप्राद्यो नित्यं वैश्य लाभ्न्यात्मर्थिर्दितिः ६७ गामुद्धरति ये पंकात् ये रक्षन्ति च रोगिणां म
यंते गोगृहे ये च ते स्पृशन्ति भस्मनि नारिका: ६८ यमलोकं न पश्यंति प्राणायामरता नराः अपि दुःकृतकर्माणः ते
चैव कृतकिल्बिषाः ६९ दिवसे दिवसे वैश्य प्राणायामस्तु षोडशः अपि भ्रूणहनं मासात् पुनंत्यहरहः कृ
ताः तपांसि यानि तप्यन्ते व्रतानि नियमाश्च ये गोसहस्रप्रदानं तु प्राणायामस्तु तत्समः ७१ पातकं तु म
हच्यश्च तत्याच्छुद्रोपपातकं प्राणायामैः क्षणात् सर्वं भस्मसात् कुर्याद्विशांवर: जलबिंदुं कुशाग्रेण मासे मासे पि
यः पिबेत् संवत्सरशतं ग्रासं प्राणायामस्तु तत्समः ७३ मानवत्परदाराणां पश्यति च नरोत्तमः तेन याति वि
शांश्रेष्ठ कदाचिद्यमयातना ७४ मनसापि परो यांय: कलत्राणि न सेवते स हि लोकद्वये देव तेन वैश्य धरा

मा
१५ धृत्वा ७५ तस्माद्धर्मान्वितैस्त्याज्यं परदारोपसेवनं रमन्ते परदारांस्तु ते नरा नरकगामिनः ७६ लोभेन घातयन्ते ये यां मरुद्धे
षु मानवैः ते यान्ति परलोकं हि नरास्तु वैश्रवसत्तम ७७ मातरं पितरं यस्तु त्वां शाधयति देवत संघात्प्रवाडके काले नसया
नियमायलयं ७८ पित्राधिक्यभावेन ये चर्चयन्ति गुरुं नराः भवन्ति ते यथा लोके ब्राह्मणास्ते विशांवर ७९ इहैव चास्त्रियो ३०
धन्याः शीलस्य परिरक्षणात् शीलभंगेन नारीणां यमलोकः सुदारुणः ८० शीलं रक्षन्ति या नित्यं दुष्टसंगविव
र्जिताः शीलेन परमं स्वर्गं स्त्रीणां वैश्रवणशासय ८१ ऋतुस्नाता करजनेना निविद्धाचरणेन च स्वर्गान्निविहितावैश्रव
तस्य नो नारकी गतिः ८२ विचारयन्ति ये शास्त्रं वेदाभ्यासरताश्च ये पुराणं संहितां ये च श्रावयन्ति पठन्ति च ८३
व्याकुर्वन्ति स्मृतं ये च धर्मशास्त्रं च वाधिका वेदान्तेषु निपुणा ये तैरियं जगति धृता ८४ तत्तदाभ्यासमात्रस्य
सर्वे तेहतकिल्विषः गच्छन्ति ब्रह्मलोकं तु यत्र मोहो न विद्यते ८५ ज्ञानमाज्ञायया दद्याद् वेदशास्त्रसमुद्भवं
अपि देवास्तु मर्चन्ति भववंधविदारकं ८६ श्रूयतामद्भुतं चैतद्रहस्यं वैश्रवसत्तम संमतं धर्मराजस्य सर्वलो
कान्महात्मनः प्रदं ८७ नयमं यमलोकं च न दूतान्घोरदर्शनान् पश्यन्ति वैश्रवानूनं सत्यं सत्यं यमोऽब्रवीत्
८८ ग्राहवै यमुनाभ्राता सादरं हि पुनः पुनः भवन्ति वैश्रवान्येकाग्रान्मम गोचरा ८९ ये स्मरन्ति स
कृद्भूताः प्रसंगेनापि केशवं ते विध्वस्ताखिलाद्यौघा यान्ति विष्णोः परं पदं ९० दुःकुलोपि दुराचारो सदा पापर शिव.
तोपि वा भवन्ति सर्वथा त्याज्यो विमुच्चेद्दुर्जनैर्नरः ९१ वैश्रवोपगतं भुंक्ते ये षां वैश्रव संगतिः तेपि तेपे १५

मशोभेन

रिहार्यास्तु: तत्संगात्कृतकिल्बिषा: २२ अपचानपि चित्तेनलोके विप्रान्वैस्नवान् वैस्नवो वर्णबाह्योपि पुनातिभु 31
वनत्रयं २३ नरकेपि चिरंमग्ना: पूर्वजायेकुलद्वये तदैवयांति ते स्वर्गं नदार्चनसुतोहरि २४ विस्नभक्तस्य यो
दाता: वैस्नवान्नभुजश्च ये तेपि क्रतुभुजोवै स्यगांतियांतिन रौरवे किल: २५ प्राप्य वैस्नवान्नं यो प्रयत्नेन विचत्त
ए सर्वपापविशुद्धात्मा यंतज्जाद्वेजलं पिबेत् २६ गोविंदेतिजपंमंत्रं क्वचिद्विस्मयतेयदि सनरोनयमंपश्येत्तंच
नेद्वामहेवयं २७ सांगं समुद्रां सन्यासं सपिच्छंदं सदैवतं सदीक्षाविधिसंयुक्तं समंत्रं द्वादशाक्षरं २८ अष्टा
दौ पंचमंत्रेशं येजपंतितिन रोत्तमा: तेहत्वा ब्रह्महाशुद्धो यतनं वैस्नवं स्वयं २९ यांति नक्राक्रिणो भक्त्या ब्रह्मा पुर्वन
मालिन: वसंतिवैस्नवेलोके विस्नुरूपेणतेनरा ३० हरिरूपे जले चापि प्रतिमास्थंडलेषु च समभ्यर्च्य
हरिं यांतिनरास्ते वैस्नवं पदं अथ यो सर्वथा पूज्यो वासुदेवो मुमुक्षुभि: शिव: सूर्यादिभि: चंडी सर्वैर्नेवै सर्वा
मता २ शालग्रामशिलाचक्रे वज्रकीटविनिर्मिते आधिष्ठानं हि तेविस्नो: सर्वपापप्रनाशने ३ सर्वपुण्यप्र
दं वैश्यपसर्वेषामपिमुक्तिदं तदर्थं पूजयेद्भक्त्या वैस्नवं पदमुत्तमं ४ य: पूजयेद्धरीचक्रे शालग्रामशिलोद्भवे
राजसूयसहस्रेणाते नेष्टं प्रतिवासरं ५ यदामनंति वेदांता: ब्रह्मनिर्वाणमच्युत्त तत्समाप्नोभवेन्नॄणां
शालग्रामशिलार्चनात् यथाकाष्ठस्थितो वह्निर्मथ्यमानो प्रकाशते यथात्र ध्याहरिर्व्यापी शालग्रा
मे प्रकाशिते अपिपापसमाचारा: कर्मणामनसागिरा शालग्रामार्चकावैष्णवैर्यांतियमालयं ६ न

२६ तयारमतेह्मुयांनन पारूवुरेहरिः शालग्रामशिलाचक्रे यथाचरमतेसदा ९ शिलाद्वादशभोवैश्यशाल
ग्रामसमुद्भवाः विधिवत्पूजितायेश्चतस्यपुण्यंवदामिते १० कोटिद्वादशलिंगेस्तु पूजितैः स्वर्णपंकजैः
यत्स्याद्वादशकल्पेषुदिनेनैकेनतद्भवेत् ११ यः पुनः पूजयेद्भक्त्याशालग्रामशिलाशतं उषित्वासहरेर्लो
केचक्रवर्तीसिजायते १२ कामैःक्रोधैःप्रलोभैश्चव्याप्तोयोत्रनराधमः सोपियातिहरेर्लोकेशालग्रामशि
लार्चनात् १३ यः पूजयतिगोविंदंशालग्रामेसदानरः आहूतसंप्लवंयावन्नचप्रच्यवतेदिवा १४ वि
नातीर्थैर्विनादानैर्विनायज्ञैर्विनाव्रतैः मुक्तिंयातिनरोवैश्यशिलाग्रामशिलार्चनात् १५ दीक्षाविधा
नमंत्रेणचक्रयोवलिमाहरेत् सयातिवैष्णवंधामसत्यंसत्यंमयोदितं १६ नरकंगर्भवासंचतिर्य
क्त्वंकृमियोनितां नजातिवैश्यपापोपिशालग्रामशिलार्चनात् १७ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषु
दीक्षितः शालग्रामशिलातोयैर्योभिषेकंसमाचरेत् १८ गंगागोदावरीरेवानद्योमुक्तिप्रदायकाः
निवसंतिसतीर्थास्ताः शालग्रामशिलाजले १९ नैवेद्यैर्विविधैःपुष्पैः धूपैर्विलेपनैः गीतवादित्रस्तो दीपैः
त्राद्यैःशालिग्रामशिलार्चनं २० कुरुतेमानवोयस्तु कलौभक्तिपरायणः कल्पकोटिसहस्राणिरम
तेसन्निधौहरिः २१ लिंगैर्यत्कोटिभिर्दृष्टैःयत्फलंपूजितैःस्तुतैः शालग्रामशिलायांच एकेनापीदत शिवः
त्फलं २२ सकृदभ्यर्चितोलिंगेशालग्रामशिलोद्भवे मुक्तिंप्रयातिमनुजाः नूनंसांख्यनवर्जिताः २३॥ २६

शालिग्रामशिलारूपी यत्र तिष्ठति केशवः तत्र देवासुरा यक्षा भुवनानि चतुर्दश २४ शालिग्रामशिलायां तु यः श्रा
द्धं कुरुते नरः पितरस्तस्य तिष्ठंति तृप्ताः कल्पशतं दिवि २५ ये पिबंति नराः नित्यं शालग्रामशिलाजलं पंच
गव्यसहस्रैस्तु प्राशनैः किं प्रयोजनं शालग्रामशिला यत्र तत्तीर्थं योजनत्रयं तत्र दानं च होमं च सर्वं कोटि 33
गुणं भवेत् २७ शालग्रामशिलातोयं यः पिबेद् बिंदुना समं मातुः स्तन्यं पुनर्नैव स भवेन्मुक्तिभाजनः २८
शालग्रामशिलाचक्रं यो दद्याद्दानमुत्तमं भूचक्रं तेन दत्तं स्यात्सशैलवनकाननं २९ शालग्रामस
मीपे तु क्रोशमात्रे समंततः कीटकोऽपि मृतो याति वैकुंठभुवनं नृप ३० शालग्रामशिलाचक्रं यो द
द्याद्धेमसंयुतं भूचक्रं तेन दत्तं स्यात्सशैलवनकाननं ३१ शालग्रामशिलायां तु मूल्यमुत्पादयेन्नरः वि
क्रेता चानुमंता च यः परीक्षानुमोदयेत् ३२ सर्वे ते नरकं यांति यावदाहूतसंप्लवं अतः संवर्जयेद्द्रव्य चक्रस्य क्र
यविक्रयं ३३ बहुनोक्तेन किं वैश्य कर्तव्यं पापभीरुणा स्मरणं वासुदेवस्य सर्वपापहरं परं ३४ तपस्तप्त्वा
नरो घोरमरण्ये च जितेंद्रियः यत्फलं समवाप्नोति तेन त्वा गरुडध्वजं ३५ कृत्वापि बहुधा पापं नरो मोह
समन्वितः न याति नरकं नत्वा सर्वपापहरं हरिं पृथिव्यां यानि तीर्थानि पुण्यान्यायतनानि च तानि सर्वा
णि चाप्नोति विष्णोर्नामानुकीर्तनात् ३७ देवं शार्ङ्गधरं विष्णुं ये प्रपन्नाः परायणं न तेषां यमसालोक्यं न ते
हि नरकौकसः ३८ वैष्णवं पुरुषो वैश्य शिवं निंदां करोति यः न विंदेद्वैष्णवं लोकं स याति नरकं ध्रुवं ३९ उपा

मा.

१२ एकादशीमेकां प्रसंगेनापि मानवः ४० न याति यातनां यामीमिति लोमशतः श्रुतं ४१ नेदृशं पावनं किंचित्त्रिषु लोके
षु विद्यते यादृशं पद्मनाभस्य दिनं पातकनाशनम् ४२ अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशतानि च एकादशी
समं किंचित्पुण्यं लोके न विद्यते व्याजेनापि कृता यैस्तु वश्यं यांति न भास्करे ४४ न चापि कौरवश्रेष्ठ तुल्यं 34
हरिदिनेन तु यमुना चंद्रभागा तु तुल्या पुण्यपदं दिनं हरेः ४५ वैष्णवस्य नरश्रेष्ठ नायासे प्राप्यते वैष्णवं पदम् रात्रौ
जागरणं कृत्वा समुपोष्य हरेर्दिनं ४६ दश वै पैतृके पक्षे मातृके दश पूर्वजाः द्वितीयायां दशायै वैष्णवस्तान्नुद्धरे
ति निश्चितं ४७ नेदृग्दशांगा निर्मुक्ता नागारिकृतवाहना अग्विनाः पीतवस्त्राश्च प्रयांति हरिमंदिरं ४८
बालत्वे यौवने वापि वार्द्धिके च विशांवरः उपोष्यैकादशीं नूनं नैति पापोपि दुर्गतिं ४९ उपोष्य हरिरात्रौ रात्रौ कृ
त्वा ये तीर्थमज्जनं दत्वा हेम तिलानां च वैष्णवस्य यांति मानवाः ५० तीर्थे स्नाति न यैर्वैष्णवं न दत्तं कांचनं च यै
यैः नैव तप्तं तपः किंचित्ते सुःखं सर्वत्र दुःखिताः संक्षेपात्कथितो धर्मो नरकस्य निवारणः अद्रोहः सर्वभू
तेषु वाङ्मनःकायकर्मभिः इंद्रियाणां निरोधश्च दानं च हरिसेवनं वर्णाश्रमक्रियाणां च पालनं वि
धितः सदा ५३ स्वर्गार्थी स्वर्गदं वैष्णवं पोदानं चकार्त्रं यत्नः अथ शक्तिं यथा यद्याद्दात्मनो हित
मिच्छता ५४ उपानहौ वस्त्रमन्नं च छत्रं मृत्फलं जलं अवध्यं दिविसं कुर्याद्धरिं दृष्ट्वापि वैष्णवं ५५ शिवं
इहलोके परे वापि तान्नुत्तमुपतिष्ठति दानानि वै प्रयच्छंति ता नाहि च यमयातनां दीर्घायुषो धनाढ्याश्च भवं २

35

नीदृशः पुनः पुनः । किमत्र बहुनोक्तेन यात्यधर्मेण दुर्गतिं । आरोहन्ति दिवं धर्मैः नराः सर्वत्र सर्वदा । येन बाल्यत्वमारभ्य
कर्त्तव्यो धर्मसंग्रहः ५८ इत्येतत्कथितं सर्वं किमन्यच्छ्रोतुमर्हसि । विकुंडल उवाच श्रुत्वा तु वचनं सौम्य
प्रसन्नं मम मानसं ५९ गंगेव पापहा सद्यः बत सद्भिः समागमः उपाकर्त्तुं प्रियं त्वं हि गुरोर्नैसर्गिकः सतां ६० ५४
शीतांशुश्चक्रे यत्नेकेन शीतलो मृतमंडल देवदूत ततो ब्रूहि कारुण्यं मम पृच्छतः ६१ नरकान्निर्गतिः सद्योमा
नुर्मे जायते कथं इति तस्य वचः श्रुत्वा देवदूतो जगाद ह ६२ ज्ञानदृष्ट्या ततः क्षणं ध्यात्वा तन्मैत्रेय कृतबंधनः ग
तैर्वैश्यास्य मे पुण्यं त्वया जन्मनि संचितं ६३ तद्दत्तं दीयतां शीघ्रं स्वर्गं गन्तुं यदीच्छसि । विकुंडलोवाच किं त
त्पुण्यं कथं जातं किं जन्मार्जपुराभवं ६४ तत्सर्वं कथयित्वा दूत तत्तोर्दस्वामि सत्वरं दूत उवाच शृणुध्वं वै
प्रवक्ष्यामि तत्पुण्यं च सहेतुकं ६५ पुरा मधुवने रम्ये स्थविरासीच्च शाकलि तपोध्ययनसंपन्नस्तेजसा
ब्रह्मणः समः ६६ पतिरेतस्य वैवल्यां नव पुत्रा ग्रहा इव ध्रुवः शाली बुधस्तारो ज्योतिष्मान्तत्र पंचमः ६७
अग्निहोत्रप्रिया ह्येते गृहधर्मे सुरेमिरे निर्ममा जिततमाः पाशं ध्यानकाष्ठो गुणातिगाः ६८ एते गृहविरक्ता
स्तु चत्वारो द्विजसत्तमाः चतुर्थाश्रममापन्नाः सर्वकर्मस्तु निस्पृहाः ६९ ग्रामाद्विनिश्रिताः सर्वे निःसंगा निःप
रिग्रहाः निःशिखास्तु अवीतास्य समलोष्ठाश्मकांचनः ७० येन केनाचिदाच्छन्ना येन केन चिदाशिनः

१८ सायंप्रातः स्थितानि त्वं ब्रह्मध्यानपरायणः ७१ जितेंद्रियाजिताहारा वातशीतसहिष्णवः पंचरूपंतोविसुत्ते पे
गाजगत्सर्वं चराचरं ७२ चरंति लीलया पृथ्वीं तेन्योन्यं मौनमास्थिताः नकुर्वंति क्रियां कांचिदनुमात्रं र
हियोगिनः ७३ हृच्छज्ञानात्मसंदेहाः चिद्विचारविशारदाः एवं ते नवविप्रस्य पूर्वमद्य मजन्मति ७४ तिष्ठ र
तोमध्यदेशेषु पुत्रदारकुटुंबिनः गृहं नवसमाजस्मुमध्याह्ने बुत्थिपासिनः ७५ वैश्वदेवांतरेकाले त्वयाहृष्टा
एहांगणे सगद्गदं साश्रुनेत्रं सहर्षं च ससंभ्रमं ७६ दंडवत्प्रणिपातेन बहुमानःपुरस्सरं प्रणम्य चरणौ स्पृष्टा
कृत्वा पाणिपुटांजलि ७७ नद्याभिवंदिताः सर्वे त्वयास्तन्त्तयागिरा अद्य मे सफलं जन्म सफलं जीवितं तथा
७८ अद्य विष्णुप्रसन्नो मे सनाथास्म्यद्य पावनः धन्योस्मि मे गृहं धन्यं धन्यो मे च कुटुंबिनी ७९ ममा
चपितरौ धन्याः धन्या गावः श्रुताधनं यद्दृष्टा भवतां पादांतापत्रयहरा मया ८० भवतां दर्शनं यस्मात्
धन्यस्यैव गृहेशिव एवं संपूज्य तेषां तु चरणाद्यालनं त्वया ८१ धृतं मूर्ध्नि विशांश्रेष्ठ श्रद्धयापरयातरा
यत्पादोदकं वैष्णव हंति पापं पुराकृतं ८२ सप्तजन्मार्जितं सद्यः श्रद्धयाशिरशा धृतं गंधपुष्पाक्ष
तैर्धूपैर्नीराजनपुरस्सरं ८३ संपूज्य संस्कृतैरन्नैर्भोजनागतयत्नया प्रणाप परमहंसास्ते विश्रांता मंदिरे।
निशि ८४ ध्यायंतस्वपरं ब्रह्मयज्ज्योतिर्ज्योतिषांपरं नेषामास्ति व्यजं पुरापं जातं तवविशांवरः ८५

ततःकृतसहस्रेणावक्रंशक्रोप्यहंखलु भूतानांप्राणिनःश्रेष्ठाःप्राणिनांमतिजीवनः ८६ मतिमत्सुनराःश्रेष्ठान
रेषुब्राह्मणास्मृताः ब्राह्मणेषुचविद्वांसोविद्वत्सुकृतबुद्धयः ८७ कृतबुद्धिषुकर्तारःकर्तृषुब्रह्मवादिनः अत
एवसुपूज्यास्तेयस्मात्तेश्रेष्ठाजगत्त्रये ८८ तत्स्वागतिर्विशांश्रेष्ठमहापातकनाशिनी विश्रांतागृहि
णोगेहेसत्वस्याब्रह्मवादिनः ८९ आजन्मसंचितंपापंनाशयंतिक्षणेनते इतितेसंचितंपुण्यंसर्व
मेपूर्वजन्मनि ९० स्वभ्राजेदेहितेषुपुण्येननरकात्येनमुच्यते इतिहृतवचःकृत्वादत्तोपुण्यंससत्वरं
९१ हृष्टेनचेतसाभावेनतथात्सोपिनिर्गतः देवोसौपुष्पवृष्टेणपूजितोचदिवंगतौ ९२ तांभूपांसपू
जितःसम्यक्गतोहृतोयथागतः ९३ अखिलस्यपरम्बोधंदेवदूतस्यवाक्यंनिगमवचनेतुल्यंवैश्यपे
पुत्रोनिशम्यस्वकृतसुकृतदानाभ्रातातारयित्वासुरपतिवरलोकंतेनसार्द्धंजगाम ९४ इतिहासमि
दंराजन्यःपठेत्शृणुयादपिसर्गोसहस्रदानस्यविपापोलभतेफलम् ९५ इतिश्रीपद्मपुराणेउत्त
रखंडेवशिष्ठदिलीपसंवादेनामद्वितीयोध्यायः २ कार्त्तवीर्यउवाच हेतुनाकेनविप्रर्षेमाघस्ना
नेमहद्भुतःप्रभावोवर्णितोनूनंतन्मेकथयसुव्रतः १ गतपापोयद्दैकेनद्वितीयेनदिवंगतः वैश्यपमा
घजपुण्येनदूहितमेननुकुतूहलं दत्तात्रेयउवाच निसर्गात्सलिलंमेध्यंनिर्मलंशुचिपांडुलंमल

मा.

१४ हेपुरुषव्याघ्रद्वादशकंतथा ३ धारकंसर्वभूतानांपोषणंजीवनंचयथात् आपोनारायणोदेवः सर्वदेवेषुकथ्यते ४
गुरूणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी मासानांचतथामाघः श्रेष्ठः सर्वेषुकर्मसु ५ मकरस्थेरवौमाघेप्रात
स्थानिर्मलेजले गोपदेपितृणांस्नानंस्वर्गदंपापिनामपि ६ योगोयंदुर्लभोराजन् त्रैलोक्यसचराचरे अस्मिन्यो
गेस्वसक्तोपिस्नायाद्यदिदिनत्रयं ७ दद्यात्किंचिद्यथाशक्ति दरिद्राभावमिच्छया त्रिस्नानेनापिमाघेसुधीति
व१ नोदीर्घजीविनः ८ पंचवासप्रवास्नानंफलंचंद्रेर्कहस्ते संप्राप्तेमकरादित्येपुण्यपुण्यप्रदेतथा ९ शास्त्रायास्ति
घयः सर्वाः स्नानदानादिकाः क्रियाः कर्त्तव्याप्राप्नोतीहस्त्रदत्तंमाघजंफलं १० तस्मात्प्रयत्नवहिःस्नायाद्दात्मनो
हितवांछया अथतः संप्रवक्ष्यामिमाघस्नानविधिंपरं ११ कर्त्तव्योनियमः कश्चित्तत्रपानरोत्तमैः फला
निशायदत्तोवैकिंचिद्भोगंपत्यजेद्बुधः १२ भौमौषधीतहोनव्यमाज्यंतिलविमिश्रितं त्रिकालेवाचयेर
न्नित्यंवासुदेवसनातनं १३ दातव्योदीपकोवापिदेवमुद्दिश्यमाधवं इंधनंलवणंवस्त्रंउपानत्कुं
कुमंघृतं १४ तैलंकर्पासगोधूमंचनूतनिर्मलवस्त्रपिटी अन्नंचैवयथाशक्तिदेयंमाघेनराधिप १५
स्वर्णंचैवयथाशक्तिदद्याद्विदविदेतथा नदानमतउपंराजन् सम्यग्दृष्टवसर्वदा १६ परस्याग्निंनसे
वेतत्यजेद्विप्रप्रतिग्रहं माघांतेभोजयेद्विप्रान्यथाशक्तिनराधिप. १७ देयाचदक्षिणातेनमात्मनःश्रे शिव.

२५

यमिछता एकादशीविधानेनमाघस्योद्यापनंतथा कर्त्तव्यंश्रद्धयादानमह्वयस्वर्गवांछया मकरस्थेरवौमाघे
गोविंदाच्युतमाधव: १९ स्नानदानेनमेदेवयथोक्तफलदोभव इमंमंत्रंसमुच्चार्यस्नायान्मौनसमास्थिता २०
वासुदेवंहरिंकृष्णंमाधवंसंस्मरेत्पुन: गृहेपिसज्जलेकुंभेवापुनानिशितातिङिते २१ तत्स्नानंतीर्थयात्रादृशंस
र्वकामफलप्रदं तप्तेनवारिणास्नानंयद्गृहेक्रियतेनरै: २२ षडब्दफलदंचैवमकरस्थेदिवाकरे वहिस्नानंतु गं०४
वाप्यादौद्वादशाब्दफलंस्मृतं २३ तडागेद्विगुणंराजन्नद्यांचैवचतुर्गुणं दशधादेवस्यातेशुशतंद्वाचमहा
नद्यां २४ शतंचतुर्गुणंराजन्महानद्योस्तुसंगमे सहस्रगुणितंसर्वंतत्फलंमकरेरवौ २० गंगायांस्नानमात्रे
णलभतेमानुषोनृप: गंगायांचावगाहेनमाघेमासिनृपोत्तम: २५ चतुर्युगसहस्राणितेनच्युतंतिसुराल
याते शतेनगुणितंमाघेसहस्रंराजसत्तम २६ निर्दिष्टमृषिभि: स्नानंगंगायमुनसंगमे दिनेदिनेतुराजे
द्रस्वर्णानांनराधिप २७ तेनदत्तंचगंगायांयोमाघेस्नातिमानव यायाघभूरभारस्यदाहकंचप्रजापति: २८
प्रयागंविदधेमेध्यप्रजानांचहितेस्थित: स्नानास्थानमिदंसम्यक्सितासितजलंपरं २९ पापद्रुपपस्पूनां
हिव्रत्नणाविहितंपुरा सितासितेषुयोमज्जेदपिपापशतैर्वृत: ३० मकरस्थेरवौमाघेभ्नतगर्भेषुमज्जे
ति दुर्गमावेश्मवीमायादैवैरपिसदुस्त्यजा ३१ प्रयागेदशतेसातुमाघेमासेनराधिप तेजोमयेषु

३९

लोकेषु भुक्त्वा भोगाननेकशः ३३ पश्चाद्ब्रह्मणि लीयंते प्रयागे माघमज्जनात् उपस्पृशंति यो माघे मकरार्के सिता
सिते तस्य पुण्यस्य संख्यानं चित्रगुप्तोपि वेत्ति न: संवत्सरशतं साग्रं निराहारस्य यत्फलं स्वर्णभारसहस्रेणाकुरु
क्षेत्रे रविग्रहे सितासिते माघमासे स्नातानां भवि तत्फलं ३४ पृथिव्यां यानि तीर्थानि पूर्यौ वैसप्रसागराः स्ना
तुमायांति ते वेण्यां माघे मासि नराधिप ३५ सर्वतीर्थानि कृत्स्नानि पापीनां संगहो यतः भवंति शुक्लवर्णानि
प्रयागे माघमज्जनात् ३६ आकल्पजन्मनः पापं संचितं हि नरैर्नृप तद्वेद्वस्नान्माघे स्नानानां तित्रासिते ३७
वाक्मनःकायजं पापं नरस्य तु दृढं [illegible] व्रजेत् प्रयागे माघमासे तु त्र्यहं स्नानेन नश्यति ३८ प्रयागे माघमासे तु त्र्य
हं यः स्नाति मानवः पापं त्यक्त्वा दिवं याति जीर्णां त्वचमिवोरगः ४० कुरुक्षेत्रसमा गंगा यत्र कुशावगाहिना तस्मा
द्दशगुणा प्रोक्ता यत्र विंध्येन संगता ४१ तस्माद्दशगुणा गंगा काश्यामुत्तरवाहिनी तस्माद्दशगुणा प्रोक्ता गंगायमु
नसंगमे ४२ सहस्रगुणिता सापि भवेत्पश्चिमवाहिनी सा राजन्दर्शनादेव ब्रह्महत्यापहारिणी ४३ संगतासहका
लिंद्या गंगा पश्चिमवाहिनी हंति कल्पकृतं पापं सा माघे न तु दुर्लभा ४४ अस्तं ते कथ्यते स्वर्गे तद्देवानां भुवि कीर्ति
तेन स्यां माघे तु दुर्लभं देवानामपि दुर्लभं ब्रह्मा विष्णुर्महेशश्च रुद्रादित्य मरुद्गणाः गंधर्वा दिक्पाला यक्ष
गुह्यककिन्नराः ४७ अणिमादिगुणैः सिद्धा ये चान्ये तत्त्वदर्शिनः ब्रह्माणी पार्वती गौरी लक्ष्मी मेनादितिर्दितिः ४८

देवपत्न्यस्त्वयाराजन्यत्नागांगन्तानृप यूयाचामेनकारंभाउर्वशीचतिलोत्तमा: ४९ अप्सरसांगणा:सर्वेपितृगणांश्च
गणास्त्वया स्नातुमायांतितेसर्वेमाघेवेणांनराधिप ५० कृतेत्रेतायुगेस्नात्वापराकलौप्रच्छन्नरूपिण: प्रयागेमाघमासेतु ५१
अहंस्नानेनयज्ञेवेन्नाश्वमेधसहस्रेणतत्फलंलभतेभुवि ५१ अहंस्नानफलंमाघेपुराकांचनमालिनी राक्षसायददौ
भूपतेनमुक्तासपापकृत् कार्तवीर्यउवाच भगवन्राक्षस:कोसौकासाकांचनमालिनी कथंदत्तवतीधर्मं
कथंवासंगतिस्तयो: ५३ शृणुराजन्विचित्रंतत् ॥ एतत्कथययोगींद्र अत्रिसंतानभास्कर यदित्वंमन्यसेस्वाम्यपरंकौ
तूहलंहिमे दत्तात्रेयउवाच शृणुराजन्विचित्रंतामितिहासंपुरातनं यस्यश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ५५
अप्सरारूपसंपन्नानाम्नाकांचनमालिनी प्रयागेमाघमासेतुस्नात्वायातित्रियमालयं ५६ निकुंजेषुगिरिराजस्याति
स्तात्पोरत्नपिणा दृष्ट्वाचगगनात्पतंतेनशूद्रेनराक्षसा ५७ तेजस्विनीसुकेमाभासुश्रोणीदीर्घलोचना चंद्रा
ननासुकेशीचपीनोन्नतपयोधरा ५८ तांदृष्ट्वारूपसंपन्नामबोचद्राक्षसस्तदा कात्वंकमलपत्राक्षिकुतस्त्वा
गम्यतेत्वया सार्द्धंचवसनंकस्मात्साध्विकरीकुत: कुतोत्रागम्यतेसुभ्रूक्कतत्त्वंगंतासिरीदृशी ६० केनपुण्ये
नचाभवेत्तववत्तेजोमयंवपु: अतीवरूपसंपन्नंसंभूतंचमनोहरं ६१ तवस्वबिंदुमात्रेणममभूद्धिसुलोचने
दानेनयगमछांतिक्रूरमेमानसंमदा ६२ नीरसस्यमहिमाकोयमेतत्कुमसमाहंसि त्वमीशीलवतीमा

मा

२१ मा
मालाकृतिर्निर्गुणं भवेत् कांचनमालिन्युवाच श्रूयतां मम पूर्वं साराचाहं बोरब्दकामरूपिणी प्रयागतस्त्वागताहं नाम्ना
कांचनमालिनी आर्द्रमेवमनंतेन स्नाताहं यत्स्विताशिते गंतव्यं तु मया शुद्धैः कैलासः पर्वतोत्तमः ६५ यत्रास्ति
पार्वतीनाथः सुरासुरसमर्चितः वेणीवारिप्रभावेन रक्षितोऽहं रूपागता ६६ जाताहं तेन पुण्येन गंधर्वस्य सुमेधसः कं
न्याकादिविचित्रपात्वं तत्सर्वं कथयामि ते ६७ कलिंगाधिपते राज्ञः अहमासं विलासिनी रूपलावण्यसंपन्ना सौभा
ग्यमदगर्विता ६८ अन्यासां युवतीनां च तन्तुरेहं शिरोमणि तत्रान्ते निमपारत्तो सुक्ताभोगान्यथेच्छया मोहितं र
तस्सुरं सर्वं रूपयौवनसंपदा रत्नानि च विचित्राणि गर्भरागरुचं दतं पत्नीस्त्रोपार्जितं द्रव्यं मया मोहनरूपया नाहं जार
नामि हे भ्रातर्नस्तेनिवासेनि शाचर ७१ संसेवते युवानो मे च रागो कामपीडिताः मयाते वंचिताः सर्वे सर्वस्वेन तु मा
यया ७२ अन्योन्यं सेर्ष्यभावेन मत्ताके चिंतुमानिनः तेन पापप्रभावेन धनं सर्वं गतं मम इत्थं तु न गरिम्यस
कालो मे गतस्तथा ७३ प्राप्ते तु वार्धिके भावे अशुभो च महद्धनं च मे न दत्तं न कृतं तत्त्रं न व्रतं चरितं मया न शोधितो महा
देवश्चातुर्वर्णफलप्रद न मया पूजिता देवी दुर्गा दुर्गार्तिनाशिनी ७४ सर्वपापहरो विष्णुर्नस्मृतो भोगलिप्स
या न च संतर्पिता विप्राः न कृतं प्राणिनां हितं ७५ अणुमात्रं मया पुण्यं न कृतं च प्रमादतः पातकं च कृतं कर्म
तेन मे दह्यते मनः ७६ वहु धैर्यविलप्याहं ब्राह्मणं गता ब्रह्मायं वेदविद्वांसं तस्य राजा पुरोहितं ७७ सहिशुद्धो शिव.
२१

प्रशत x १

मयारक्तः कथं मे निष्कृतिर्भवेत् पापस्यास्य सुदुर्जस्य कथं यास्यामि सद्गतिं ७८ स्वेनैव कर्मणा तप्तं ब्रावराकीदृ
नमानसो पापपंके च निमग्नो मामुद्धर कच यो हे ७९ मयिका त्वापजं वारिवर्षे हर्षेद्दशा द्विजः सज्जने साधवः स
वै साधुसाधुसज्जने ८० इत्यसौ महद्वचः श्रुत्वा चकारानुग्रहं त्वपि उवाच धीकरं वाक्यं याहि द्वैतं प्रजापते ८१ तत्रग
त्वा कुरु स्नानं तेन पापक्षयात्तव नाहमन्यत्प्रपश्यामि यज्ञे पापप्रनाशनं ८२ प्रायश्चित्तं परं तीर्थस्नानं महर्षिभिः
कृतं किं तु तीर्थं त्यजेद्धीरो मनसाप्यशिवां क्रियां ८३ प्रयागस्नानशुद्धात्त्वं स्वर्गं यास्यसि निश्चितं प्रयागस्नानमात्रेण
नृणां नाकेन संशयः अन्यदेशकृतं पापं तत्प्रयागे विनश्यति प्रयागे विलयं यान्ति पापं तीर्थकृतं विना स्व
रगुभी रेपुरा शक्रो गौतमस्य मुनेर्वधूं दृष्ट्वा कामवशं प्राप्तः गतो सो गुरुकामुकः तेनैवोग्रेण पापेन तत्र देवज
नितेफलं ऋषिस्त्रीगंतुरिंद्रस्य तस्यास्य पुरत स्तदा ८५ कुरूपं गर्हितं जातं मतिं लज्जाकरं वपुः तत्र तं
शापमहात्म्यात्सहस्रभगचिह्नितं अधोमुखस्ततो भूत्वा देवराजो विनिर्गतः नित्यं तत्स्वकृतं तं क
र्मसो भिन्नत्वश्च लज्जया ८६ मेरोः सारसितोयाद्यो शतयोजनविस्तरे तत्र गत्वा प्रविश्य स्तहेमांभोरु
हकोटरे ८७ तत्र स्थितो गर्हयान्नित्यं आत्मानं गर्हितं तथा धिकृतं कामात्मनां लोके सद्यः पातकदा
यिनी ८ पापो हि नरकं याति सर्वलोको हि निंदतः आयुः कीर्त्तिर्यशो धर्मधैर्यध्वंसकरं तथा ८९ धिग्मूत्र

मा

२२ न्मथं दुराचारमापदांनियतंपदं देहस्थं दुर्जयं शत्रुमसंतुष्टं सदावसं ९५ इत्थंवादिनिशक्रेत्वेवासनेपद्मवासि
नि। ब्रह्मावंडलंविनाभीरो देवलोकोनशोभते ९६ तदादेवाश्चगंधर्वाःलोकपालाश्चकिंनराः सच्यासहसमा
गत्यपप्रच्छस्तेबृहस्पतिं ९७ भगवन्वालिभिर्देवं नैवजानीमहेवयं कलिष्पतिगतः कुत्रकुत्रवान्वेषयामहे
९८ नूनंनाकःशोभतेनविनादेवगणैःसह सगुणंविनायद्वत्कुलंश्रीमद्गुणान्वितं ९९ उपायचिंत्यतांस
त्र्यःस्वर्लोकोयेननजायते सनाथःसुश्रियायुक्तोनविलंवोत्रयुज्यते १०० इतितेषांवचःश्रुत्वागुरुर्वचन
मब्रवीत् जानेहंत्वापराधेनलज्जयायत्रतिष्ठति १ रभसारब्धकार्यस्यमुक्तेस्वमत्ययवाफलं नरणांनी
तिपरित्यागाद्विपाकास्युभयंकरा २ अहोराजमदेमेंद्राः कृत्याकृत्यमचिंतयन् कृतवान्निंदितंकर्म
दृष्ट्वादृष्टंतयंकरं कुर्वंतिवालिसायत्रदेवापहृतबुद्धयः अपराधंजघाजन्मस्यादिहापुत्रनिःफलं ४
अधुनातन्नगच्छामोयत्रशक्रःसतिष्ठति इत्युक्तानिर्गताःसर्वेबृहस्पतिपुरोगमा ५ दृष्ट्वासरसिविस्ती
र्णेस्वर्णपंकजकानने तत्रस्तुदेवराजेनप्रबोधायनजायते ६ ततोगुरोप्रबोधेननिर्गतःपद्मकुंडलात् दी
नाननोविरूपस्तुव्रीडाकुंचितलोचनः जग्राहचरणाविंद्रोगुरोस्तस्यागजन्मनः त्राहिमांनिष्कृतिंब्रूहिपापे शिव.
स्यास्यबृहस्पते देवराजवचःश्रुत्वाजगौविप्रोबृहस्पतिः प्रयागस्नानमात्रेणनत्वाणादेपातकात् मुर २२